

új Kéve

A SVÉDORSZÁGI MAGYAR PROTESTÁNS GYÜLEKEZETEK LAPJA

Pünkösdi jelképei

Két csodálatos jelkép emelkedik ki az ismert pünkösdi történetből: a tanítványok feje fölött megjelenő kettős tüzes nyelvek és a nyelveken szólás.

Szögezzük le már az elején, hogy az első jelkép nyelvei, a lángnyelvek, nem a másodikra, a nyelveken szólásra céloznak. Egyfelől azokat a lebegő alakzatokat, a lángokat, amelyek az égő dolgokból fellobognak, valahogyan minden nyelv megnevezi, de nem minden nyelv ismeri a metaforikus *lángnyelvek* kifejezést. Másfelől a nyelvet mint beszédet sem minden nyelv nevezi *nyelvnek*.

A tanítványok fejére szálló tüzes nyelvek tehát nem azt jelzik előre, hogy ezek az egyszerű halászok és vámszedők néhány perc múlva a világ minden nyelvén beszélni fognak. Azt jelzik, vagy mondjuk inkább így: a pünkösdi történet azt jeleníti meg számunkra ebben a megragadó képben, hogy a tanítványokban valami szent lobogás, valami szent lángolás támadt. A bibliai szöveg félreérthetetlenül ki is mondja: "mindnyájan egyakarattal együtt valának" - és ezzel mintegy kulcsot ad az értelmezéshez.

Egyakarattal, ez a kulcsszó.

Ezek az egyszerű halászok és vámszedők tudták, hogy óriási feladat előtt állnak, hiszen mesterük meghagyta nekik: "Tegyetek tanítványokká minden népeket." Mesterük vállalta a vértanúságot azért az igazságért, amit tanított nekik, s most rajtuk a sor, hogy minden áldozatot vállalva hirdessék az isten- és emberszeretet evangéliumát. Külön-külön meg is volt bennük a szándék erre, ezért gyűltek össze egyakarattal, de itt most megérezték, hogy *mindnyájan* egyet akarnak. Egymás akaratába fogódzott külön-külön tétova akaratuk, s hatalmasan megnövekedett, viharos érzéssé vált, szent elhatározással, fáradságot nem ismerő készséggé, félelemről nem tudó bátorsággá, más szóval egész valójukat eltöltő *szent lélek*ké.

A kettős tüzes nyelvek jelképének értelme ez: ahol egyakarattal együtt vagyunk, ott kigyúl bennünk a szent lélek, és csodákra tesz képessé minket.

Mert az igazi csoda nem az, hogy a tüzes nyelvek szálltak alá nagy szél zúgása közepette a tanítványok fejére. Az igazi csoda az, hogy ezek az egyszerű halászok és vámszedők, akiket mesterük minapi kereszthalála szétszéledésre és az Ő tanításainak megtagadására inthetett volna, felkerekedtek és kimentek a jeruzsálemi vásár forgatagába a nép közé, amely a minap "feszítsd meg"-et kiáltott, s ott prédikálni kezdték az Ő igéjét.

A pünkösdi másik mély értelmű jelképe, hogy ezt cselekedvén, az apostolok - ekkortól nevezzük így őket - mindenkire a számára legotthonosabb nyelven szóltak: a zsidóhoz zsidóul, a göröghöz görögül, a pártushoz pártusul, a médhez médül. A bibliai szöveg

szerint legalábbis mindenki így hallotta beszélni őket: az *anyanyelvén*. Hogy az ő szájuk vagy a hallgatóság füle szintjén történt-e a csoda, fölösleges kérdezni. A csoda itt sem abban áll, amit a bibliai szöveg mint csodás eseményt mond el, hanem abban, hogy a minap még "feszítsd meg"-et kiáltók megértették a nyelveken szólók szavát, szívükbe vették a tanítást, ennek bizonyosságként odahajoltak a keresztség alá, és létrejött az első gyülekezet.

Ha Isten azt akarta volna, hogy minden ember egyetlen nyelven szóljon, mint ahogy a világ minden farkasa egy nyelven üvölt és minden hollója egy nyelven károm - nos, akkor megtehetette volna, hogy így teremtsen bennünket. Egy másik bibliai történet azonban épp azt adja tudunkra, ugyancsak jelképesen, hogy az emberi nyelvek sokfélesége Isten műve, úgyhogy azt kell gondolnunk: a teremtő gyönyörködik értelmes teremtményeinek változatosságában, sokféleségében, képességeik páratlan gazdagságában.

Bábel őszövétségi történetével egybecsengve a pünkösdi újszövétségi története annak a *kijelentését* tartalmazza, hogy a nyelv Isten ajándéka minden nép, minden nemzet számára, és mint Isten ajándékát kell megőrizniük mindazoknak, akik kedvesek óhajtanak maradni Őelőtte.

Veress Zoltán

Rudabánya. Pelikános kazetta 1758-ból.

TISZTSÉGVISELŐK

Országos felügyelő / Stockholmi felügyelő

Az Egyháztanács elnöke

VERESS ZOLTÁN

117 69 STOCKHOLM Ekensbergsvägen 110

Tel/Fax +46-(0)8-744 09 91

Országos gondnok / Malmöi felügyelő

PITLIK PÁLHAZI KATALIN

211 47 MALMÖ Carl Herslowsgatan 10

Tel +46-(0)40-97 90 29

Tb. Országos felügyelő / Göteborgi felügyelő

BÉLDY ZOLTÁN

411 29 GÖTEBORG Landalabergen 14

Tel +46-(0)31-20 66 95

Országos jegyző / Sölvesborgi felügyelő

TÓTH ILDIKÓ

294 34 SÖLVESBORG Rektor Dahlgatan 4 H

Tel/Fax +46-(0)456-140 37

Borås-Jönköpingsi felügyelő

SZÜCS KÁLMÁN

504 35 BORÁS Bohusgatan 6

Tel +46-(0)33-12 18 70

Halmstadi felügyelő

BODONI DÉNES JÁNOS

302 55 HALMSTAD Andersbergstringen 121/7

Tel/Fax +46-(0)35-21 71 09

Helsingborgi felügyelő

PATAI ERZSÉBET

252 52 HELSINGBORG Kristianstadsgatan 5

Tel +46-(0)42-14 71 51

Katrineholmi felügyelő

ÁLLÓ RÓZSIKA

643 30 VINGÅKER Parkvägen 23

Tel +46-(0)151-103 01

Ljungbyi felügyelő

MIHÁLYI DANIEL

341 37 LJUNGBY Ågårdsvägen 66

Tel +46-(0)372-832 96

Västerås-i felügyelő

REHÓ ISTVÁN

723 51 VÄSTERÅS Glasbärggatan 7

Tel +46-(0)21-12 09 91

Központi pénztáros

TÖRÖK ERNŐ

162 46 VÄLLINGBY (STH) Ängsullsvägen 85

Tel +46-(0)8-36 78 57

LELKÉSZ

MOLNÁR-VERESS PÁL

124 73 BANDHAGEN (Stockholm)

Vintrosagatan 17/1

Tel/Fax +46-(0)8-86 36 39

SVÉDORSZÁGBAN JÁRTAM

Svédországról annyit tudtam, hogy egy nagy északi ország, szőke svédekkel, hogy államformája királyság, olvastam egy riportot a királyi családról, tudtam, hogy a svédek jók a téli sportokban, hallottam a svéd acélról, a Volvóról - körülbelül ennyit. Egy messzi ország, teljesen éredekletlen és személytelen számomra.

És akkor egészen váratlanul és véletlenül kaptam egy meghívást egy angol szervezettől Svédországba, ifjúsági munkával kapcsolatos rendezvényükre a húsvét előtti héten, úgy, hogy a költségeket ők állták. Am mivel én teológus vagyok, húsvét ünnepén legációszolgálatot, kisegítő munkát kell végezni egy gyülekezetben, egyetemünk gyakorlatához híven. Megtudtam, hogy Svédországban több magyar protestáns gyülekezet is van, és egyik evangélikus évfolyamtársnőm segítségével sikerült felvennem a kapcsolatot Molnár-Veress Pál lelkésszel, és megbeszéltük, hogy Stockholmban és még néhány városban szolgálhatok húsvétkor. Így kerültem Svédországba, Marosvásárhelyről Budapestre, onnan repülővel Stockholmba. A tábor a közeli gyönyörű kisvárosban, Sigtunában szervezték meg, ahol a svéd egyháznak van egy ifjúsági munkára szakosodott főiskolája, ifjúsági központja.

Ettől kezdve aztán folyorsult számomra az idő. A táborban nagyon sűrű programunk volt: reggeli és esti áhítatok, foglalkozások délelőtt és délután. Nem voltak előadások, hanem teljesen gyakorlati jellege volt minden foglalkozásnak, kreativitást igénybe vevő tevékenységek, játékok, pantomim. Egy-egy témakört kis csoportokban beszélünk meg, azután közösen, délután műhelymunka volt: barkácsoltunk fából, posztóból, fonalból, vászonból, papírból. Rengeteg jó ötletet össze lehetett gyűjteni, amelyeknek sok hasznát vehetem jövőre lelkészként. Volt városnézés, és voltunk egy nap Stockholmban. Volt bemutatkozó est, táncest, játékest, sokat szórakoztunk. A résztvevők Svédország, Dánia, Finnország, Észtország, Lettország, Litvánia, Németország, Anglia, Írország, Horvátország, Magyarország, a magam személyében Erdély, illetve Románia képviselői jöttek. Érdekes volt, ahogy szembesült a két világ: a fejlett, gazdag Nyugat és a korábban kommunista uralom alatt élő országok. A résztvevők nyitottak voltak, érdeklődők, sokat lehetett beszélgetni.

Hamar eltelt a hét - szombaton este mentünk Stockholmba, másnap pedig, húsvét első napján már szolgáltam: délelőtt Västeråsban, délután Stockholmban, másodnapján délelőtt Katrineholmban, délután pedig Eskilstunában. Csupa szokatlan élmény - az idegen ország, a bérelt svéd evangélikus templomok, de a gyülekezet az már magyar, s magyarul hirdetem Isten igéjét, magyarul énekeltünk és imádkoztunk, aztán az istentisztelet után a csoportos beszélgetés sütemény és kávé mellett - akkor már egészen otthon és az enyéim között éreztem magam. Soha nem gondoltam volna, hogy ennyi magyar él Svédországban. Megdöbbentő volt, ahogy jöttek oda hozzám: mi is vásárhelyiek vagyunk, mi is Erdélyből jöttünk. Fájt a szívem, hogy ennyien elkeveredtek a magyarok közül, és ilyen messze. Minden gyülekezetben elénekeltük nemzeti imánkat, a magyar himnusz, és - úgy éreztem, ha másképp is mint otthon - e könnyörgésnek súlya, érvénye volt, itt az idegenben is. Szokatlan volt számomra, hogy sok katolikus is eljött az istentiszteletre, és hallottam, hogy a szentmisékre a protestánsok is eljárnak. s ennek nagyon örültem, hiszen Isten igéje, a húsvéti evangélium ugyanaz minden ember számára. Az ökumené egyik legszebb, működő formáját tapasztaltam a svédországi magyarok között.

Most, hogy ezekben a gyülekezetekben jártam, és megismertem sok embert, megismertem kissé az életüket is, sok minden átértékelődött bennem. Volt bennem egy kis fenntartás a külföldön élőkkel szemben, az otthon maradt fenntartása kivándorolttal szemben, egy kis előítélet, s ez most megváltozott, és megértettem, hogy nem szabad ilyen mereven kezelni a dolgokat. Mindenkinek volt valamilyen oka az elmenetelre, és azt hiszem, senki sem vállalta önszántából a teljes bizonytalanságot, a menekülttábor, a teljes újrakezdést. De ez a múlté, és a múltat nem kell bolygatni, a jelen a lényeg. És amit a jelenben tapasztaltam, az nagyon biztató: a pezsgő magyar kulturális élet, a gyülekezetek szervezetsége, a magyarok tömörülése, összefogása az idegen földön, ahol végül is nem számít, ki honnan jött, mikor jött, milyen körülmények közül, milyen vallású, hanem a lényeg az, hogy magyarságát szeretné megőrizni, és ennek érdekében áldozatokat is vállal. Több itteni magyar kiadványt is láttam: a Híradót, az Értesítőt, a protestáns gyülekezetek folyóiratát, az Új Kévet, s alkalmam volt találkozni a stockholmi székhelyű Erdélyi Könyv Egylet szerkesztőivel is. Minden elismerésem azoké, akik szervezik és végzik, éltetik ezt a munkát, összefogják a magyarságot, lehetővé teszik az idegen kultúrán belüli sajátos életüket, s azt, hogy ne olvadjanak be, hanem őrizzék értékeiket.

Sokat barangoltam Stockholmban, s élményekkel megrakottan indultam haza. Sok mindent megtudtam erről az országról, a teljesen más svéd kultúráról, az itteni életéről. Nem győzök eleget mesélni élményeimről. Hálás vagyok Istennek, hogy eljuthattam Svédországba, melyről szép emlékeket őrzök.

Szántó Júlia

III. éves kolozsvári teológiai hallgató

Csángók: a ferdinándi Petrás Ferenc és családja 1938-ban. Domokos Pál Péter: A moldvai magyarság c. könyvéből.

Egy morzsa biztatás

Patakmederben kapaszkodik felfelé egy maroknyi ember: asszonyok, néhány férfi, egy-két gyermek. A tisztásra érve megállnak a keresztnél, rövid imát mondanak, majd a nyugati hegygerinc irányába veszik utukat - amint mondják: napszentület felé. A Kárpátok keleti lejtőin megkapaszkodott, völgyeiben megbújt tanyákról, a moldvai részek széles folyóvölgyeiből jönnek. Csángók.

Gyalog jönnek, ahogy száz évekkel ezelőtt is jöttek. Elkerülik a főutakat, el a nagyobb településeket - ösvény ösvénynek nyújtja kezét. Ott jönnek, ahol ezerszáz év előtt Árpád népe jött a besenyők elől menekülve: úttalan utakon, hágókon, vizek partjain, szorosokon át a hegykoszorútól védett Kárpát-medencébe.

Most nem menekülnek. Csíksomlyóra igyekeznek, Istennel készülnek találkozni és önmagukkal. Mintha nyugodt és felséges vonulásuk maga is imádság volna. Zarándoklásuk alázat és áldozat egyaránt. A tékozló fiúhoz hasonlóan megy, vonul a tékozló tömeg, hogy hazaérhesen, ha csak rövid időre is, de haza, Istenéhez.

Csíksomlyón, a ferencrendiek kolostora mögötti hegyoldalban idén is százezrek gyűltek össze. A pünkösdszombati körmenetben legelsőként a gyergyóalfalui keresztalja vonult fel, mert az ő István nevű papjuk vezette győzelemre a katolikus hívők seregét János Zsigmond ellen 1567-ben. Mai papjuk így fogalmaz: "Az idén, a pünkösd előtti szombaton van éppen 430-ik évfordulója annak, hogy a csíki székelyek megfogadták, hogy ha megmaradhatnak annak, amik őseik is voltak: római katolikusnak és székelynek, akkor hálából minden évben elzarándokolnak a somlyói Szűzanyához" - s hozzáteszi: "Köszöntjük más-vallású keresztény testvéreinket is, hiszen ők is, hogyha eljöttek a búcsúnkra, hálát adnak Istennek azért, hogy megkapták a keresztény hitnek a kegyelmét, és hogy

nemzeti anyanyelvükön dicsérhetik az Istent. Megmaradásunk emlékhelye ez, ahol közösen, együtt fogunk hálát adni."

Péntek este érkeznek a zarándokok. Legtöbbjük a fényes Hold alatt, a szabadban tölti az éjszakát. Hajnalban már mind talpon vannak - szótlanul, kelet felé fordulva várják a felkelő Napot. Ebben a várakozásban az ősi Hold-és Nap-kultusz elevenedik meg, mely ötvöződik a Boldog-asszonyanya imádatával s a keresztény pünkösddel, a Szentlélek kitöltetésének, az egyház alapításának ünnepével - magyarázza egy katolikus lelkész.

A körmenet a moldvai magyarok ünnepi viseletbe öltözött keresztaljával zárul. Egyik vezetőjük mondja: "Szerdán reggel indultunk Klézséről - Hárompatak, Határhegyen át. Ott van egy kereszt, hol elmondottam a könyvből egy morzsa biztatást s imádkoztam: Uram, segélj, hogy ne vesszen el a magyar nyelv, és tudd meg a mi hitünköt. Segélj minköt meg egy páterval, ki sok régi esztendő után anyai nyelven imádkozzék velünk. Mert nekünk lábikat a nagy emberek reatették a nyakunkra. Elzárták a magyar énekeket a házunknál bár, a mi szobánknál is. Nem hogy ki tudja mit akarunk, de akarunk, hogy legyenek."

A Kárpátok keleti lejtőin megkapaszkodott, szurdokaiban megbújt tanyákra, a moldvai részek széles folyóvölgyeibe viszik a csángók a Zofóniás próféta könyvéből felolvasott biztatást:

"Összegyűjtöm azokat, akik szomorkodnak, mert nem ünnepehetnek, bár közületek valók, és gyalázatot kell elszenvedniük. Abban az időben, amikor összegyűjtelek, haza is hozlak benneteket. Meglátjátok majd, hogy jóra fordítom sorsotokat! - mondja az Úr."

(MVP)

ELVETTETVE, ELTEMETVE

1883-ban, a bukóvinai Hadikfalva, Andrásfalva, Fogadjisten, Istensegíts és Józseffalva helységekből több ezer székelymagyart telepítettek át az Al-Duna menti Pancsova környékére: Hertelendyfalvára, Sándoregyházára és Székelykevére, ahonnan egy részüket századunk negyvenes éveinek elején Bácska falvaiba költöztették, majd néhány évvel később a mai Magyarország helységeibe szórták szét. A hetvenes évekbeli Jugoszláviából nagy számban érkeztek munkavállalók Svédországba, s közöttük megtaláljuk a három fentebb említett község egykori lakóit is. Korábbi állampolgárságuk szerint többen jugoszlávoknak nevezik őket, de mondják őket csángónak, székelynek, magyarnak egyaránt. Legtöbbjük őrzi magyar anyanyelvét, s őrzi származásának tudatát is, de kevesen vannak, akik pontosan tudnák, hogyan is kerültek őseik a Kárpátokon túli Bukovinába, a mai Románia keleti tartományának, Moldvának északi csücskébe. S azt talán még kevesebben tudják, hogy a Kárpátokon túl ma is százezernél több magyar él, helyenként összefüggő közösségek egész sorába tömörülten, másutt szétszórta: elvettelve, eltemetve.

Ahhoz, hogy sorsukat megértsük, meg kell ismernünk e Kárpátokon kívül ma is élő magyar népcsoport eredetét és múltját, jelen helyzetét. Most induló sorozatunkban, mintegy folytatva a honfoglaló magyarságról szóló írások sorát, megkíséreljük felvázolni az államalapítás korát közvetlenül követő időket és körülményeket, amelyek a Kárpátokon túli magyarság létét magyarázzák, folytatva ennek a magyar államiságon kívüli életével, el egészen a múlt század elején először felvetődött hazatelepítések gondolatáig, a századunk elején és negyvenes éveiben történt hazatelepítésekig.

Mikecs László: Csángók, illetve Domokos Pál Péter: A moldvai magyarság című könyveiből - melyekre írásunk nagyrészt támaszkodik - egyértelműen kiderül, hogy itt nem csak a csángókról, nem is csak a már tágabb értelmezésű moldvai magyarságról, hanem a Kárpátoktól keletre és délre, Magyarországon egykori szélein élő magyar népcsoportról van szó.

Sorozatunk címe - Elvettelve, eltemetve - egy klézsei csángó ének egyik sorát idézi:

Czángó magyar, czángó magyar,
Mivé lettél czángó magyar?
Ágról szakadt madár vagy te,
Elvettelve, eltemetve.

Egy pusztába telepedtél,
Melyet országnak nevesztél,
Moszt sze országod, sze hazád,
Csak az Úr Iszten gondol reád.

Halljuk még, áll Magyarország,
Oh Isztenünk te isz megáldd,
Hogy rajtunk könyörüljenek,
Sz' elveszni ne engedjenek.

Első rész

“Egy pusztába telepedtél, melyet országnak nevesztél”

Általában hétfalusi, gyimesi, moldvai és bukóvinai csángókról szoktunk beszélni. Ha a fentebbi négy csoportot, a csángó néven nevezett magyarságot térképre vetítjük, látható, hogy a csángók azok a falvakban lakó magyarok, akik az összefüggő székely népsziget szomszédságában, vagy közelében, a magyar nyelvterület legkeletibb szélein, az egykori magyar határon belül és kívül, idegenek, főleg románok között élnek. Egy részükre igaz az a megállapítás, hogy a csángók a székelységtől elszakadtak, más részükre viszont nem. A csángó név a köztudatban élő értelmezés szerint napjainkban a Kárpátokon túli egész magyarság összefoglaló neve.

A Kárpátokon túli területre a római birodalom azért nem tudott nyomulni, mert az - az időszámításunk kezdete körüli századoktól kezdve folyamatosan - keletről jött népek vándorútja volt. Ezen a vándorúton sodródtak nyugat felé a magyarok is (895), de velük nem ért véget a népek keletről meg-megújuló mozgása. Utánunk a besenyők és kunok következtek, akik a Kárpátokon már csak be-betörni tudtak, de nem átkelni s hont foglalni. Nekik csak a Kárpátok külső lejtője és síksága maradt, ahol 1068-ban Kunország, latinosan Cumania néven országot alapítottak, a későbbi Moldva és Havaselve területén.

A honfoglalástól kezdve a magyar királyság folyamatosan szervezte és erősítette védvonalát a Kárpátok mentén, a hegykoszorún belül és kívül, attól keletre és délkeletre, elsősorban a kunok ellenében. Ebből a célból a

korábbi gyepüre, a hegykoszorú belső felére telepítette a székelyeket, akiknek onnan kirajzó csoportjai a magyar hatalmat s telepedést a Szeret folyóig, mint határig terjesztették, s szórványosan azon túl is. E védvonal lakói képezik a Moldvában élő csángómagyarok első rétegét.

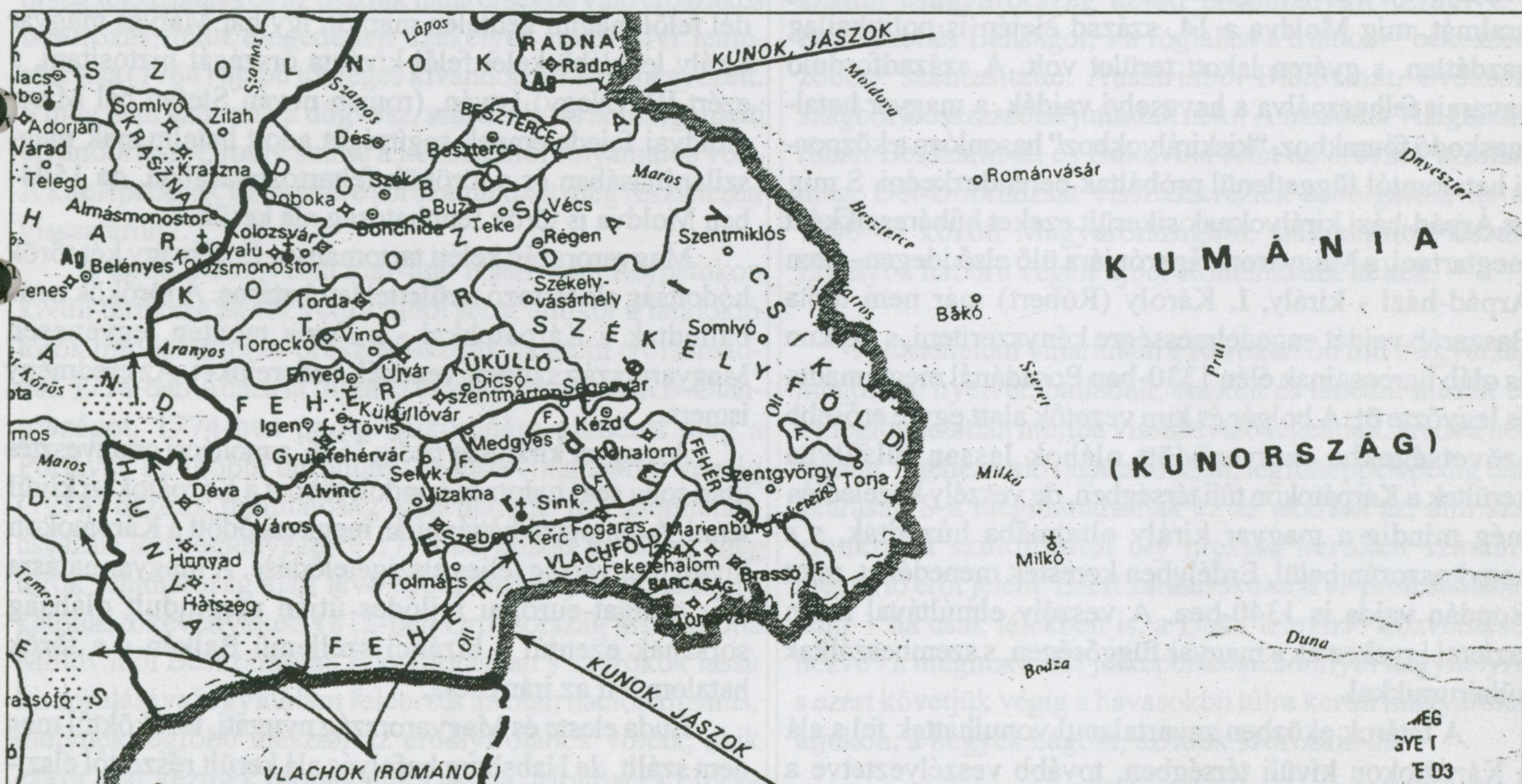
Ezzel egyidőben - a székelyek korábbi szállásterületeire - 1140-50 között II. Géza a Rajna vidékéről és Flandriából szászokat, moseli frankokat, flamandokat és vallonokat telepített Erdélybe az Olt és a Küküllők vonalától délre, északon pedig Beszterce környékére. Hatvan évvel később, 1211-ben II. Endre (András) kiváltságokkal elhalmozva a Barcaságba telepítette a teuton lovagrendet, elsősorban azért, hogy a kunok megtérítésében segédkezzenek, s 1222-ben - az Aranybulla rendelkezéseiben rögzítve - nekik adta hűbérbe a Kárpátoktól délre eső kunországi területet is egészen az Al-Dunáig. Az Aranybulla említi először a Fogaras földjén lakó blachokat*, akik ebben az időben, ha szórványosan is, de már megjelentek a térségben. A teuton berendezkedést követően a lovagrend nagymestere a pápához fordult, arra kérve őt, hogy a Barcaságot, a felügyeletére bízott kunországi részekkel

***Blachok:** a Balkán romanizált pásztornépeiből kialakult népesség. Nevük *vlach* formában is előfordul, s ebből képződött magyar megnevezésük, az *oláh*, majd ezt váltotta fel 1859 után a maguk kreálta, római eredetre utaló újkeletű népnévük, a *román*. A vlach vagy oláh megnevezést ezután sértőnek érezték. Bár a magyar szakirodalom az utóbbi évtizedekben udvariasságból többnyire a román népnévet használta, írásunkban az 1859 előtti időkről szólva következetesen a korabeli oláh népnévet használjuk, s ezt *nem sértő szándékkal*, hanem a történelmi hitelesség érdekében tesszük.

együtt, egyházjogilag vegye ki az erdélyi püspök fennhatósága alól, és tegye pápai birtokká. Ahelyett, hogy a rábízott feladatot elvégezte volna, valójában egy teuton vezetés alatt álló, Magyarországtól független államot kívánt létrehozni. A pápa hallgatott a kérésre, s 1224-ben kivonta a magyar érsek és az erdélyi püspök joghatósága alól a teutonoknak hűbérbe adott területet, s az Apostoli Szék birtokába vonta, "különös pártfogást és védelmet" ígérve "örök időkre". Ez az "örök időkre" szülő "pártfogás" a magyarázata annak, hogy a pápaság ma is idegenkedik az erdélyi katolikus érsekség fennhatósága alá visszahelyezni a moldvai csángómagyar katolikusokat.

"Mint tűz az ölben, egér a tarisznyában, kígyó a kebelben, olyanok ezek az ispotályosok a király számára, kik gonoszul fizetik meg a vendégbarátságot" - háborgott joggal 1225-ben Endre király, s erővel kiűzte a hűtlen lovagrendet, - az üresen maradt védvonalra pedig saját embereit, magyar határőröket küldött. Ez a Kárpátok keleti-délkeleti lejtőjére telepített csoport a napjainkban is ott élő csángómagyarság második rétege.

Kelet felől a népvándorlás utolsó népe, a tatár indult a keresztény Európát megtámadni. A pápaság sürgetni kezdte a kunok megtérítését, azt remélve, hogy a keresztény kunok majd feltartóztatják a tatárokat. Egy frissen alapított szerzetesrendnek, a domonkosoknak adta e feladatot, akiknek első emberei viszont vértanúságot szenvedtek. A kunok csak a magyar királlyal voltak hajlandók szóba állni, s tőle kértek térítőket. A magyar misszió sikerrel járt: a kunok meghódoltak és felvették a kereszténységet (1227), Milkov székhellyel püspökséget is kaptak, melynek feje a magyar püspöki kar tagja lett. Az Al-Duna vidékét

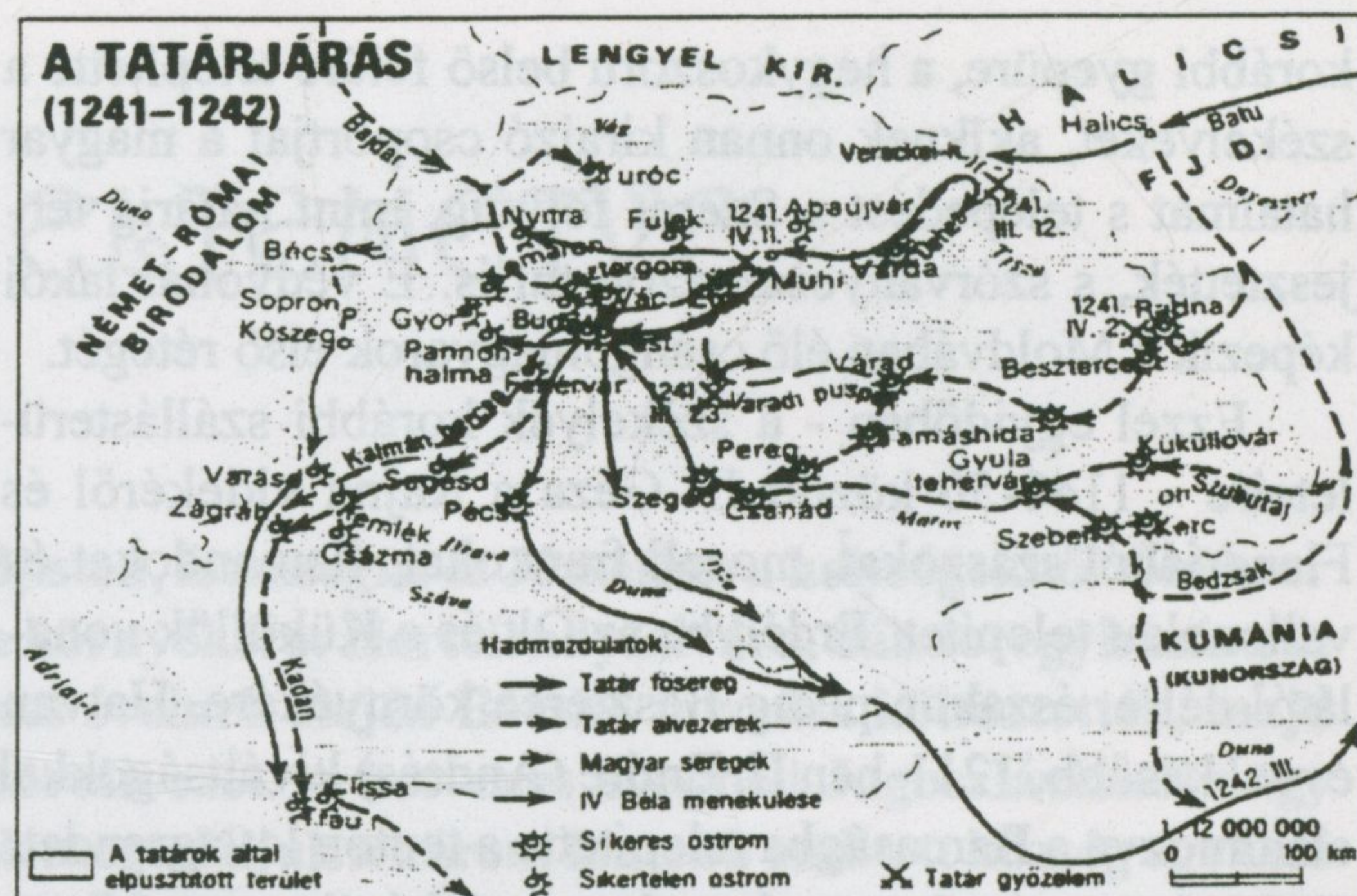

Térkép: Magyarország keleti határvonala a 13. században. Kunország, illetve a Szörényi bánság területén a rácsos árnyékolású foltok az előretolt gyepüre telepített határőr magyarok szállásterületei. (Történelmi világatlasz, Budapest, 1991.)

biztosítandó, II. Endre az Oltig tartó földet 1230-ban Szörényi bánság néven a magyar koronához csatolta (későbbi nevén Kis-Oláhország, majd Olténia). A tatár veszély növekedésével azonban a kunok kereszténységre tért része Magyarországra kért bebocsátást, s az Alföldre költözésükkel (1239) nagyrészt kiürült a Kárpátokon túli terület, s ez végzetesen meggyengítette a keleti védvonalat is. Az előretolt őrhelyeken maradt magyarság képtelen volt feltartóztatni a tatárok 1241-ben támadásba lendült hatalmas hadát, s - egy csángó éneket idézve - "szernyű hirtelenül minden elpusztula". Rogerius Carmen miserabile (Siralmas ének) című krónikája megörökítette a borzalmakat, s azt, hogy Magyarország oly mértékben elnéptelenedett, hogy több napi járóföldre embernek nyomát sem lehetett találni. A Kárpáton túli védrendszer gyakorlatilag összeomlott, s az ott még életben maradt magyarság elszigetelődött a királyságtól. Ugyancsak elszigetelődtek a kis számban ott maradt kunok is, akikkel közel egy évszázad múlva újra találkozunk.

Ebben a helyzetben, és ekkor jelennek meg tömegesen nyájaikkal a védelem nélkül maradt területen az oláhok. Bizánci kultúrájukban a délszláv elem dominált, ezt bizonyítja bolgár eredetű kenéz szavuk és szervezetük is. Egy 1247-iki oklevél arról tudósít, hogy IV. Béla a tatárjárás után Szörénység és Kunország védelmét s lakatlanná vált területeinek benépesítését kénytelen volt egy katonáskodó szerzetesrendnek, a johannitáknak, vagy ahogy magyarul nevezték őket, az ispotályosoknak adni hűbérbe, János és Farkas kenézségeivel együtt. A viszonyok a nem szünetelő tatár támadások miatt nem szilárdulhattak meg, s az erdélyi határhegység külső lábánál is csak két vajda (a Szörénységben Lytvoj, Kunországban Szeneszlav) szervezhette meg uralmát, míg Moldva a 14. század elején is politikailag gazdátlan, s gyéren lakott terület volt. A századforduló zavarait felhasználva a havaselvei vajdák, a magyar hatalmaskodó főurakhoz, "kiskirályokhoz" hasonlóan a központi hatalomtól függetlenül próbáltak berendezkedni. S míg az Árpád-házi királyoknak sikerült ezeket hűbéreseikként megtartani, a Magyarország trónjára ülő első idegen - nem Árpád-házi - király, I. Károly (Róbert) már nem tudta Baszaráb vajdát engedelmességre kényszeríteni, s az, kun és oláh harcosainak élén 1330-ban Posadánál megtámadta és legyőzte őt. A bolgár és kun vezetők alatt egyre erősebb szövetségekbe szerveződött oláhok lassan túlsúlyba kerültek a Kárpátokon túli térségben, de veszély közeledtén még mindig a magyar király oltalmába húzódtak, s a hegykoszorún belül, Erdélyben kerestek menedéket, mint Bogdán vajda is 1340-ben. A veszély elmúltával aztán lazítani igyekeztek a magyar függőségen, s szembeszálltak hűbéruraikkal.

A tatárok eközben zavartalanul vonulhattak fel s alá a Kárpátokon kívüli térségben, tovább veszélyeztetve a magyar birodalom széleit. Csak száz évvel a tatárjárás után, az újból magához tért és megerősödött magyar királyság,

A tatárjárás (1241-1242) pusztításai Magyarország egész területére kiterjedtek. (Történelmi világatlasz, Budapest, 1991.)

pontosabban Nagy Lajos megbízásából, Laczkfi erdélyi vajda tekintélyes székely serege tudta elhajtani őket (1343). Valójában csak a tatároktól való megszabadulás után kezdtek megszilárdulni a Kárpátokon kívüli részeken a vlachok vajdaságai. Nagy Lajos ekkor a Szörényi bánság kormányzását a havaselvei vajdára, hűbéresére bízta, s így vált a Szörénység is Havaselve, vagy újabbkori román néven Munténia részévé. A Szörénység (Kis-Oláhország) és Havaselve (Nagy-Oláhország vagy Munténia) közös neve latinos formában Valachia, melynek egyházi közigazgatási neve a közelmúltig Ungro-Vlachia volt, utalásul a terület egykori magyar voltára és függőségére.

Alighogy elhárult a tatár veszély, az oszmán törökök képében újabb ellenség jelent meg a láthatáron, s ez teljesen megváltoztatta a Kárpátok vidékén a hatalmi viszonyokat. Valachia csak ideig-óráig tudta tartani magát, s 1415-ben kénytelen volt behódolni a töröknek. Magyarország ezzel dél felől megint védtelen maradt, így hát Mátyás magyar király legalább kelet felől kívánta országát biztosítani, s ezért III. (Nagy) István, (román néven Stefan cel Mare) moldvai fejedelemnek segítséget adott hatalmának megszilárdításában és a törökök feltartóztatásában, de 1504-ben Moldva is török fennhatóság alá került.

Magyarország keleti tartománya, Erdély így két török hódoltság alá tartozó területtel lett határos. A törökök nem bajlódtak a Kárpátokkal - a Duna mentén, egyenesen Magyarország szívébe vezették haderejüket. Az eredmény ismert.

A magyar királyság pedig 1526, a mohácsi csatavesztés után soha sem tudott és gondolt többet a Kárpátokon kívül tenni. A támogató háttér híján megkezdődött a Kárpátokon kívüli magyarság teljes elszigetelődése. A magyar hatásra már nyugat-európai fejlődés útján megindult oláhság sorsának ezentúl a bizánci szellemű Balkán s a török hatalom lett az irányítója.

Buda eleste és Magyarország nyugati, törököktől meg nem szállt, de Habsburg befolyás alá került részeitől elszigetelődve, 1541-ben Erdély önálló fejedelemséggé alakult. S ez a Magyarországtól elszakadt országrész lett az, amely

míg függetlenségét megtarthatta, magyar jellegét is mindvégig megőrizte. S míg 1420-ban Erdélyből még szász és magyar husziták, a reformáció terjedésének és az ellenreformáció jelentkezésének idején protestánsok menekültek az üldözések elől Moldvába, Erdély most megengedhette magának, hogy 1568-ban a tordai országgyűlésen kimondassék a vallásszabadság, s hogy a környező országok vallási üldözötteit befogadja. Az Erdélyi Fejedelemség ugyanakkor természetes vonzerőt gyakorolt a török portyázások és az elviselhetetlen adóterhek elől menekülő oláh lakosságra is, mely ekkortól kezdett tömegesen Erdélybe szivárogni. Tulajdonképpen ekkor kezdett Erdély etnikai egyensúlya megbomlani. Fájdalmasan rontotta a helyzetet az, hogy 150 év után, Magyarországon török uralom alóli felszabadításával egyidőben a Habsburgok 1691-ben Erdélyt birodalmukhoz csatolták (Diploma Leopoldinum). A szászok németiségük folytán lojálisak voltak a császárhoz, s evangélikus voltuk ellenére mégis bizonyos császári támogatást élveztek, így az ellenreformáció Erdélyben egyértelműen magyarellenessé jelleget öltött. A császáriak megtalálták a magyarok elleni legjobb fegyvert, tudatosan ellenük hangolva a nemzetiségeket. Talán nem egészen véletlen az, hogy katolikus hitre térített pravoszláv oláhok (görög katolikusok) lettek a magyarok legdühödtőbb ellenségei Erdélyben, s tőlük indult ki később az Erdély Romániához csatolását kezdeményező mozgalom is. Az elnyomás fokozódó Habsburg-ellenességhez, a Rákóczi-szabadságharchoz, majd annak bukása (1711) után meneküléshez vezetett. Kuruc bujdosók kerestek menedéket a Portánál, vagy "török földön", azaz Moldvában és Havaselvén. A székely határőrség feloszlata és az osztrák határőrségbe való erőszakos besorozás miatt elégedetlen székelyek madéfalvi lemeszárlása (1764) újabb tömeges kivándorlást eredményezett. S még nem szóltunk a dögvész, szárazság és éhínség miatti elvándorlásról, mely szinte a kezdetektől folyamatos volt. A kitelepedések történetére sorozatunkban még részletesen visszatérünk.

A török uralom alatt már-már elsenyvedt Kárpátokon kívüli területre akkor vetült újból fény, amikor a haldokló török birodalomra az orosz és osztrák hatalom erői támadtak. 1718-ban Ausztria foglalta el vagy húsz évre Kis-Oláhsországot, 1774-ben pedig Bukovinára alkudott meg a Portával. Ez utóbbi tartomány az első világháború végéig (1918) osztrák fennhatóság alatt maradt. Ide telepítették császári kezdeményezésre 1776-86 között az akkor még török fennhatóság alatt levő Moldvába bujdosott székely katonaszökevényeket. 1812-ben Oroszország kiszakította Moldvából Besszarábiát. E kavargásban s a törökök lassú kiszorulásával egyidőben felébredt az oláh nacionalizmus, melynek legfőbb élesztői az erdélyi oláhok voltak, akik ekkor már kezdték propagálni Vlachia, Moldva és Erdély egyesülését. A moldvai oláhok magukhasználta nevét, a moldovánt "elfeledtették", s a szolgálta jelentésű "rumun"-

ból a római eredetet sejtető "roman" nevet kezdték használni az eredeti valah (azaz oláh) népnév helyett.

Az 1848-49-es szabadságharc leverése után a fegyvert letenni nem akaró, főleg értelmiségiek többeszes csoportja keresett menedéket "török földön", többnyire Havaselvén. Később ezek mindenütt ott teremtek, ahol a szabadságért kellett harcolni Európában, '48 után.

1859-ben Moldva és Oláhország közös fejedelmet választott, Alexandru Cuza személyében, aki formálisan egyesítette a két fejedelemséget. A két tartományt öszszefoglaló néven ekkor nálunk Duna-fejedelemségeknek mondták. Cuzát 1866-ban lemondatták, s helyébe a német Hohenzollern-Sigmaringen Károlyt hozták be fejedelemmé, aki az 1877-ben kitört orosz-török háborúban az oroszok mellé állt, szakított a 450 éves török fennhatósággal, s a Duna-fejedelemségeket - Románia néven - függetlenné nyilvánította. Románia 1881-ben királysággá alakult, s fejedelmét I. Károly néven királlyá koronázta. A királyságot románul "regat"-nak mondják, s ezért van az, hogy a Kárpátokon túli lakosokat regátiaknak nevezik.

A román állam megalakulását szellemi és gazdasági fellendülés követte, s a fejlesztés érdekében a külföldi iparcikkekre rendkívül magas vámot tettek. Ezáltal nehéz helyzetbe került a székely iparosrétegnek az a része, mely cikkeiket éppen Romániában értékesítette, s hogy termékeit ne sújtsák behozatali vámmal, inkább a szomszédos román királyságba költözött. Így indult meg a székely iparosok tömeges kivándorlása a Regátba.

1913-ban, a Balkán-háborúban Románia megszerezte magának Dél-Dobrudzsát a bolgároktól, s az első világháború végén - az antant-hatalmak támogatásával - megszállta Magyarország keleti tartományait: Erdélyt, a Partiumot és Bánságot, s a foglalást a trianoni "békeszerződés" szentesítette. Ausztriából Bukovinát, Oroszországból Besszarábiát juttatták neki. A második világháborúban Besszarábiát és Bukovina felét az oroszok szállták meg, Dél-Dobrudzsát visszaszerezték a bolgárok, de az 1940-44 között Magyarországhoz visszacsatolt Észak-Erdélyt a háború végén újból Romániának ítélték.

A történelem viharában a Kárpátokon túli magyarság megőrizte nyelvét, balladáit, énekeit és táncait, meséit és a megfoghatatlan múltba visszanyúló legendáit, eredetének tudatát, hitéhez való ragaszkodását, legfőképpen pedig élni akarását. S a megmaradásnak ez az akarása az, ami számunkra, a szülőföldtől oly messze kerültek számára megtartó erőt jelent. Ezért zárandokolunk el protestánsokként - ha csak lélekben is, a Duna televízió közvetítését nézve - a megmaradást jelképező csíksomlyói kegyhelyre, s ezért követjük végig a havasokon túlra került magyarokat útjukon, a hegyek hágóin, az idők szorosain át.

(Folytatjuk)

Összeállította: **Molnár-Veress Pál**

Szente Imre

Szkizofréniás nemzettudatok

Ez a többszám arra céloz, hogy nem csak a magyar nemzettudat lehet hasadásos, hanem másoké is, mint az alábbiakban kiderül.

Hogy a mienk olyan, az már bizonyításra sem szorul. A franciáké, az angoloké - legalábbis messziről nézve - nem látszik olyannak. Ahogy a franciák ünneplik magukat tűzijátékkal, utcabállal a Bastille ostromának emléknapiján, az angolok az Albert Hall évenként ismétlődő gálaestjén harsogják a Rule Britanniát! A mi nemzeti ünnepeinken nyoma sincs a dánok, norvégek zászlólengető önfeledtségének: márciusban és októberben az egyik szemünk sír, a másik nevet, mint a mesebeli királynak. A múlt év hármask jubileuma pedig, úgy látszik, sok volt a jóból, hogy ne mondjam: sokk volt, mint a hármask ikrek születése a szegény családnak. Méltán érezhette - már akinek nem éppen a figyelem megosztása volt a célja s érdeke - hogy Ötvenhatnak jutott így kevesebb, nem az a baj, hogy az ünneplésből, hanem az, hogy jövőt formáló szerepének tudatosításából. A honfoglalás jubileumának sem tudtunk zavartalanul örülni, pedig nem kis dolog, hogy már ezerszáz (vagy ezerszáz egy?) éve ülünk a népek országútján. Veress Zoltánnak persze igaza van (áprilisi önképzőköri előadása szerint), hogy ez elsősorban Szent István műve, s majd kétezerben ünnepelhetjük igazán, s hogy a honfoglalást és őstörténetünket pedig inkább tanulnunk, mint ünnepeelnünk kellene. Sokat komolyodtunk hát Petőfi óta, aki még "a porba hullott Európa homlokán tomboló, földet rázó viharokat" ünnepelte a kalandozó magyarokban. Pedig a délszláv apa és szlovák anya gyermekének ősei nem is voltak ott a honfoglalók közt.

Már maga a szó: "honfoglalás", melyet eddig oly gyanútlan természetességgel használtunk, kezd nem tet-szeni - immár nemcsak "szomszédaink érzékenységének". Le se tudjuk, le se merjük fordítani idegen nyelvre, mert agresszió süt ki belőle. Talán csak a finn "maahantulo" szóból nem, mely egyszerűen "országba jövetelt" jelent. Mentegetőzhetnének, hogy hiszen a "foglaljon helyet!" felszólítás sem arra hív fel, hogy mástól vegyük el a széket. S ha ilyen felszólítást nem kaptunk is, hogy "foglaljanak hont, kérem!", a történészek szerint "hatalmi vákuumba" hatoltunk minden különösebb erőszak nélkül. Az eposzba illő hősi csatározásokkal megspékelt honfoglalást Anonymus költötte nekünk - bár ne tette volna! S ha már kitalálta diadalmas harcainkat Szvatoplukkal, Zalánnal, legalább azt az "oláh Gyelu" vezért ne csatáztatta volna Árpád magyarjaival, ezzel szolgáltatva "bizonyítékot" a román

jelenlétre Erdélyben a honfoglalás előtt. Késő bánat: immár hasztalan érvelünk, hogy Anonymus a maga korának viszonyait tulajdonította a honfoglalás korának, s az ő korában, a 13. században már valóban voltak Erdélyben románok. Hja, ha tetszik Pusztaszer, Feszty-körkép, "Zalán futása", tessék bevenni azt a "vlak Gelou"-t is! Nem csoda, ha kissé feszélyezetten nézegeti korunk magyarja a Milléniumtól ránk hagyott örökséget: szép, szép, de "egy csipet sóval kell venni", mint a svéd mondja. S ismétli Vörösmarty szavait: "...kezdjünk újra túrni és tanulni" - ünneplés helyett.

Építő program ez, bizvást magunkévá tehetjük. Riasztó jelenség azonban, hogy akik jelenleg a politikai s gazdasági hatalmat, a tanügy irányítását kezükben tartják a Hazában, nem látszanak támogatni ezt a programot. Fiatalok tömegei kerülnek ki az iskolából, akik egyre kevesebbet tudnak hazájuk történelméből. Sok múlik azon, megfordítható-e ez a folyamat, megállítható-e a történelmi analfabétizmus terjedése, a nemzeti múlt lenéző elhanyagolása. Önmagával meghasonlott nemzet az, amely nem tud, nem akar szembenézni múltjával, vitatkozni vele, tanulni belőle. Tágabb közösségekbe (Európába) integrálódni is csak önmagunk megismerése s becsülése útján lehet.

Hogy a nemzeti értékek számontartása, a nemzeti múlt megismerése és vállalása még nem "nacionalizmus", azt a svédek is most kezdik megtanulni, illetve újratanulni. Annak ellenére, hogy a nacionalizmus szónak - legalábbis a svéd egynyelvű szótár szerint, mely így definiálja: "a saját nemzet értékének s érdekeinek hangsúlyozása" - nincs annyira negatív töltete, mint a magyarban (az Értelmező Szótár csak mint történelmi mozgalmat ismeri el pozitívnak, különben elítéli mint más nemzetek ellen irányuló ideológiát), mégis száműzve volt a politika és a kultúra fórumainak nyelvhasználatából a háború óta - állapítja meg Magnus Karaveli, az Östgöta Correspondenten munkatársa a Dagens Nyheter április 17-i számában. Ritkán jelenik meg hasonló "rázós" cikk a svéd sajtóban, megérdemli, hogy foglalkozzunk vele, annál is inkább, mert gyümölcsöző lehetőségeket kínál az összehasonlításra saját problémáinkkal. Hogy vitatkozzam vele, nem tartom feladatommak. Céloom elsősorban információ azoknak, akik nem olvasták.

A nacionalizmust természetesen a nácizmus és a fasizmus rémtettei kompromittálták, de oly mértékben, hogy Svédország még nemzeti ünnepet is csak a 80-as években kapott, s ha a zászlót nem is, de a többi nemzeti szimbólumot mellőzni és fitymálni a jó tónushoz tartozott bizonyos körökben. (Ismerős, ugye? "Öregapám hálósipkája...") A hivalkodó internacionalizmus árnyékában azonban a nacionalizmusnak (vagy inkább patriotizmusnak?) új formája bontakozott ki: a gondoskodó jóléti állam ("folkhemmet"), a svéd társadalmi modell fölött érzett büszkeség. (Valami ehhez hasonló pótolta a hazafiságot a kádári "gulyáskommunizmus" éveiben.) A lappangó nemzeti önértéket táplálta továbbá a svéd semlegesség is,

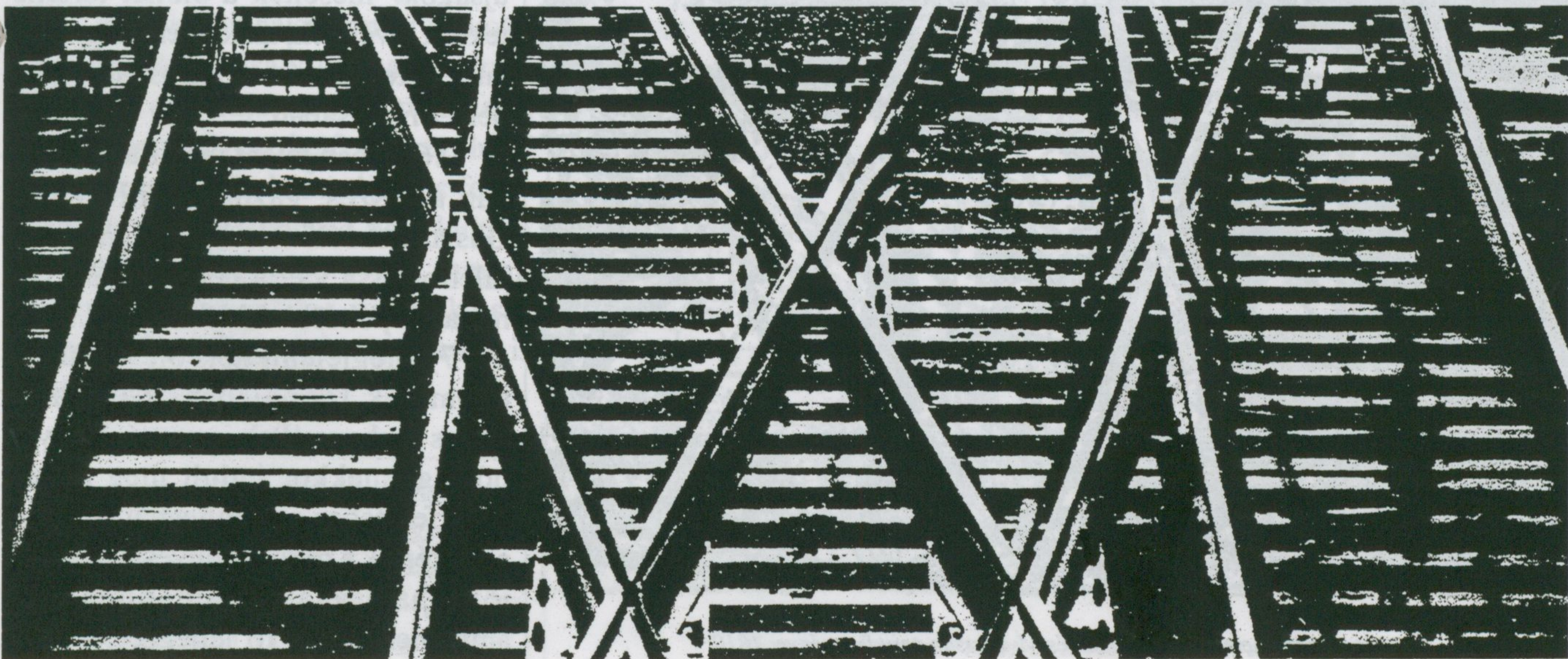
a századokon át annyi világégés közepett megőrzött béke. Ám ezért a negyvenes években oly magas árat fizetett a svéd államvezetés, hogy éppen ellenkezőleg: máig a nemzeti lelkiismeret meg-megújuló háborgását, az akkori vezetők posztumusz kritizálását idézi fel.

A kilencvenes évekkel a kelet-európai nagy változások után Svédországban is lezárult egy korszak, amelyben "a nacionalizmus a népöthon-nacionalizmussal volt egyértelmű, a svédség a szociáldemokráciával azonos". A nemzeti önazonosság másik pillére, a semlegességi politika is megingott, ha nem dőlt is ki egészen. Harmadikul a demográfia, az etnikai összetétel földrengésszerű megváltozása jelentkezett ezekben az években s vele együtt "egy új nemzeti összetartozás megteremtésének parancsa, mely az etnikai származástól függetlenül az ország minden lakosára kiterjed". Ezt a feladatot azonban a politikai elit nem tartja fontosnak, nem teszi magáévá. Végzetes mulasztást követ el így: "cserbenhagyja a népi szinten jelentkező nemzeti érzést", mely az integrálatlan bevándorló tömegekben önazonosságának veszélyeztetését látja, s félelme idegen- és fajgyűlöletbe tévedhet. E mulasztásban egyformán bűnös a bal- és a jobboldal: egyik sem mutat megértést a tömegek nemzeti igényei iránt, sem a (szokott képlettől eltérően) konzervatív baloldal, sem az internacionalizmust, európaiságot céljának valló jobboldal - írja M. Karaveli.

Nem tud sok jót mondani korunk fölkapott jelszaváról, a "sokkultúrájúságról" sem, melyet kötelességszerűen igel minden politikus és tévériporter. Ezt tartani ideálnak annyi, mint "lemondani a nemzetnek mint kulturális közösségnek" fogalmáról. A parlamenti bevándorláspolitikai bizottság memoranduma is csak ezt helyesli, s "egyetlen cikkelyében sem szól annak szükségességéről, hogy a bevándorlók a svéd kultúrközösségbe integrálódjanak." "A hatalom azt kívánja, hogy a svéd kapituláljon a sokkultúrájúság előtt." Ahogy a nyolcvanas évek elején, amikor az internacionalizmust kellett a jó svédnek vallania, latin-amerikai népzene-sz-csoportot léptettek fel a parlamenti ülés

megnyitán, ma a sokkultúrájúság nevében tiltják meg egyes iskolavezetők a svéd zsoltárok és a nemzeti himnusz éneklését az évszázó ünnepélyen. (Nem szabadulhatok a gondolattól, hogy azok a rektorok nem annyira a "sokkultúrájúság" iránti lelkesedésüktől vezettetve siettek kiiktatni a zsoltárokat és a himnuszt az iskolai ünnepélyről, hanem mert úgyis régen ki akarták selejtezni ezeket az "ósvi rekvizitumokat", s most erre jó alkalmat s ürügyet találtak. A hagyományörző nemzeti lélek megerősökölása különös kéjjel töltheti el a "haladás" felesküdt bajnokait, mint azt Hazánkban is tapasztalhattuk az ötvenes években az Apák, a közelmúltban a Fiak részéről.)

De vajon valóban lemondtak-e a sokkultúrájú társadalom szószólói a bevándorlóknak a svéd nemzetbe való integrálásáról, ráadásul "örökre", amivel cikkírónk vádolja őket? Hátha csak bölcsen úgy gondolják, hogy az magától is meg fog történni egy sokadik generációban? Ahogy a régi jövevények (németek, vallonok) beolvadása is századokat vett igénybe. Ezért csak dicsérni lehet azt a - gazdasági okokból azóta, sajnos, fokozatosan felszámolt - nagyvonalúságot, amely lehetővé tette a bevándorlók gyermekeinek anyanyelvi oktatását az iskolában. A csekély óraszám ellenére a törés nélküli átmenetet szolgáltatta ez a gesztus, a kölcsönös megbecsülés jegyében. S az egészséges integráció éppen ezzel kezdődik: egymás megbecsülésével, különbözőségeink iránti türelemmel. Az integráció erőltetése ellenkező hatást vált ki: mindent elronthat, anélkül, hogy célját elérné. Megértjük, fájlaljuk - hisz hasonlókat éltünk át magunk is - a svéd nemzeti érzés félelmeit, sérelmeit, ám svédekké mégsem válhatunk mi, első generációsok. Ezért nem tudom, mit kezdjek ennek a különben nagyon tanulságos, sok igazságot tartalmazó cikknek ezzel a mondatával: "Emigrálni elsősorban annyi, mint történelmet cserélni." Mi még nem cserélhetünk történelmet (temetőink máshol vannak), talán majd utódaink párszáz év múlva. Kultúrát sem cserélhetünk, legfeljebb kibővíthetjük új hódításokkal a már meglévőt.

Biblia Dalzcarlica

“Rózsák, virágok minden ágon / nyiladoznak itt télen, nyáron” - ez a két régi verssor lehetett volna a “programnyilatkozata” annak a mintegy félszáz naiv festőnek, akik 1770-1870 között működtek Svédországnak Dalarna néven ismert vidékén.

Mindnyájan paraszti eredetűek voltak. Néhányan egyházi szolgálatban álltak mint templomi festők, mások katonáskodtak, ismét mások tanításkodtak, de egyikük sem szakadt ki a paraszti társadalomból, annak az anyaföldhöz való kötődéséből. Közös vonás művészetükben a helyi, népi jelleg és az a rendeltetés, hogy a Siljan tó körüli falvak parasztházainak szürke, szűkös belvilágát felélénkítse.

Mintegy háromezer munkájuk maradt fenn napjainkig. Nagyobb részüket a biblia ihlette a maga drámai eseményeivel, színes keleti helyszí-

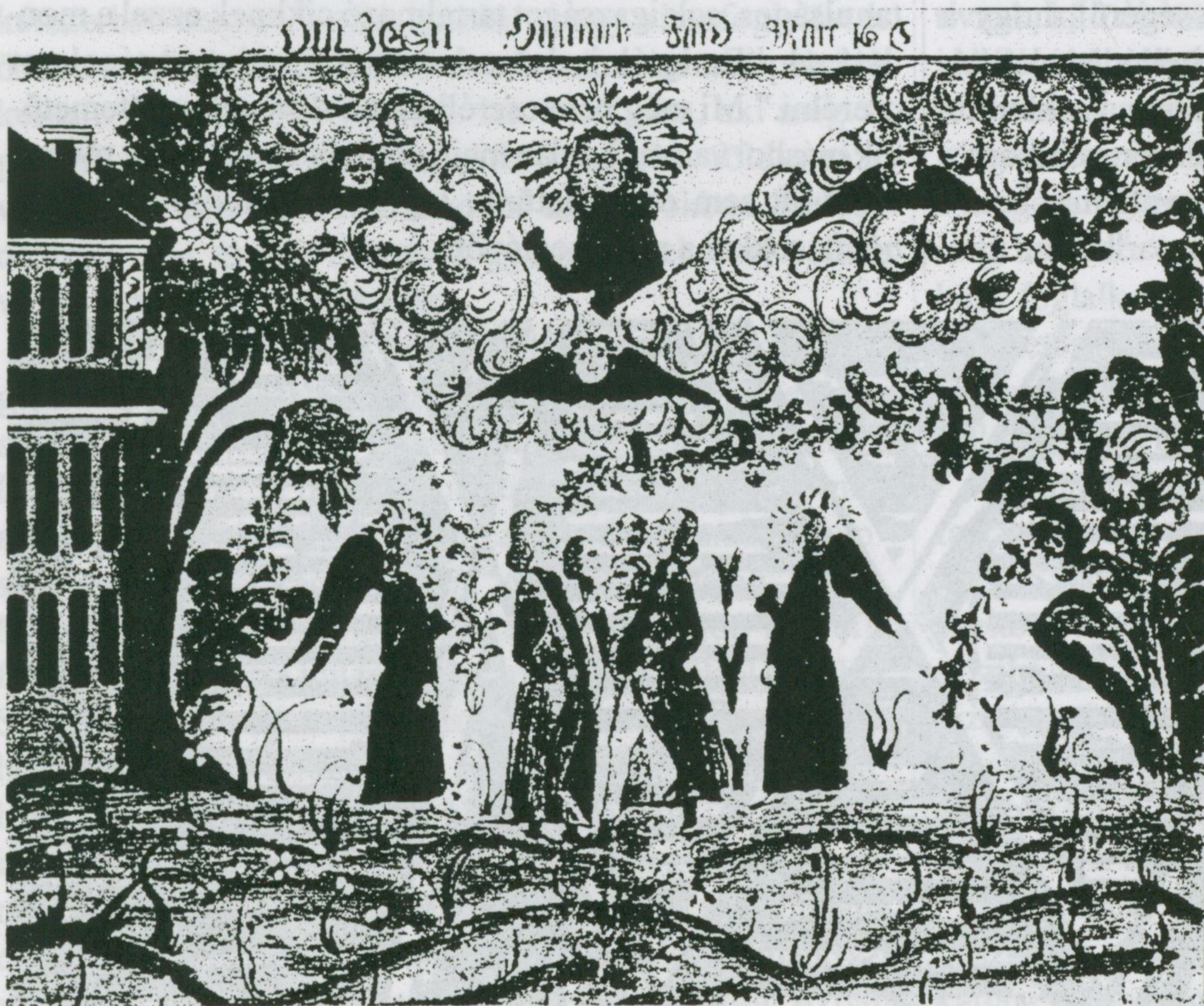
Jézus és a kánaánita asszony. S. A. Andersson leksandi naiv festő, 1812.

neivel. A bibliai ismereteket az egyház közvetítette az adott paraszti világ számára, mint ahogy az egyház volt azokban az időkben az erkölcsi elvek,

a hatósági törvények, a fontosabb politikai hírek terjesztője, ismertetője, oktatója is. A lelkész házról házra járt, magyarázta az embereknek a katekézist. A bibliai ismeretek az akkori falusi ember tudásának szerves részei voltak.

Az egyház ugyanakkor már a kora középkor óta a látható képet is a hallható ige szolgálatába állította. A templomok falain valóságos “képszerűségek” mesélték a bibliai történeteket a híveknek, akik jelentős gyakorlatra tettek szert a vallásos tárgyú képek “olvasásában”.

1618-ban jelent meg Stockholmban a díszes, gazdagon illusztrált, Gusztáv Adolf-féle biblia, amely bő ihletforrássá vált a népi alkotók számára. Képeit több ízben is (1707, 1739, 1777) megjelentették olcsó különnyomatok formájában, s így azok széles körben váltak ismertté. Nagyjából ugyanekkor indult meg a népi bútorfestésben az a folyamat, amelyet a szakértők a rokokó művészet felülről jövő hatásának tulajdonítanak, s amelynek egyik fő jellegzetessége a

Mennybemenetel. E. Davidsson és M. Persson naiv festménye, 1810.

dekorativitásra való törekvés a növényi motívumok újszerű alkalmazásával. A széktámlákon, szekrényajtókon, de olykor a házfalakon is megjelenő naiv festményeken, amelyek a népeletből vett mozzanatok - például lakodalmat, vásárt - vagy még gyakrabban bibliai jeleneteket ábrázolnak, szinte minden üres felületet betölt a különféle növények burjánzása.

A dalarnai festők kedvenc növénye a Jónás könyvéből ismert tök, amelynek eredeti héber neve kikajon, ekkor elterjedt svéd neve kurbits. A bibliai történet szerint ez a tök növeszt dús leveleket a sivatagban Ninive pusztulására váró Jónás próféta feje fölé. árnyékot tartva neki, majd ugyanez a tök pusztul el egy éjszaka alatt az Úr parancsára, Jónás okulására. A naiv festők képzeletét megmozgató kurbits szó vátozatlanul fordul elő minden régi svéd bibliakiadásban egészen 1917-ig, amikor aztán V. Gusztáv bibliájában felváltja a botanikailag bizonyára helyesebb, de szárazabb és hivatalosabb ricinbuske szó*.

A dalarnai naiv festők mindegyike kifejlesztette a maga sajátos töklevel- és tökvirág-változatát, és ezt szemmel látható élvezettel ott indáztatja mindenhol, ahol egy kis üres felület kínálkozik rá.

A földből, máskor valamilyen edényből felburjánzó kurbits azonban nemcsak díszítőelem, hanem jelkép is: az örök növekedést, az élet elpusztíthatatlanságát szimbolizálja.

A népies bibliaismeret és a rokokó hatás találkozásából a naiv művészetnek egy sajátos, semmi mással össze nem téveszthető "mozgalma" jött létre tehát Dalarna tájain, s fennmaradt alkotásai a svéd népi kultúra sajátos értékei, amelyek a maguk idején a szomszédos vidékek, sőt részben Norvégia népi művészetére is hatással voltak.

*A legújabb magyar bibliafordítás a bokor szót használja az adott összefüggésben. A magyarázatos kiadás megjegyzi, hogy a bibliai könyv szerzője valószínűleg ricinusbokorra gondolt. (A fordító megjegyzése.)

A bibliai jeleneteket a dalarnai festők sajátos dalarnai környezetbe helyezik, dalarnai jelmezbe öltöztetik - ezért is találó e képi világ tudós elnevezése, a Biblia Dalecarlica (Dalarnai Biblia). A pátriárkák, a próféták, a napkeleti bölcsek, a Jézus születését hirdető angyalok, a Jézust követő tanítványok, sőt maga Jézus is úgy jelennek meg ezeken a képeken, mint 1700-as évekbeli egyszerű dalarnai parasztemberek. A betlehemi istálló dalarnai parasztház udvarán áll, a jeruzsálemi templom barokk toronysisakos dalarnai falusi templom, a csúcsán lehetőleg kakassal, - és persze mindent körülfon, körülölel, minden

helyet diadalmasan betölt a kurbits. Erik Axel Karlfeld költő szavaival:

És lám, a büszke kurbits
indája fölfelé visz:
kúszik, magasba nő,
miként előkelő
királyi sarj a távol
Napkeletnek honából.

A "dalarnai biblia" napjainkra fennmaradt "lapjaiból" jelentékeny gyűjteményt őriz Falun város múzeuma, a stockholmi Északi Múzeum, valamint a stockholmi Skansen.

Ebba Ullmann

Jézus meggyógyítja a vakot. B. E. Andersson naiv festő műve, 1820.

Ezer éve, 997-ben halt meg Géza nagyfejedelem (uralkodott 972-997 között), első királyunk, a későbbi Szent István apja. Jelentősége a magyar történelemben felbecsülhetetlen. Tulajdonképpen ő választott pogányság és kereszténység között, maga is megkeresztelkedvén. Ő választott kelet és nyugat, Bizánc és Róma között, az utóbbihoz csatlakozván. Ő nevelte és neveltette fiát, Istvánt olyannak, aki aztán sikerrel valósíthatta meg kettőjük közös eszményét: a keresztény európai népek közösségébe, a "respublica christiana"-ba tartozó magyar keresztény királyságot.

II. János Pál pápa hagyományos húsvéti szentbeszédében arra hívta fel a figyelmet, hogy a sírjából eltűnt Jézus a magdalai Máriának mutatkozott meg első ízben, őneki jelentette ki magát mint feltámadottat, bizonyos értelemben tehát őt is bevonta a tanítványok - ekkortól kezdve: apostolok - körébe. Lehet, hogy ez a gondolat a katolikus egyházba is majdan bevezetendő női papság felé próbálja óvatosan megnyitni a dogmatikai kaput.

Christina Odenberg, a Stockholm közelében, tőle északra fekvő Österåker gyülekezet ötvenhét esztendősen lelkésze lett a svéd evangélikus egyház első női püspöke Lund székhellyel. Mint ismeretes, a lundi püspöki szék Karl Gustav Hammar korábbi püspök érsekké választásával üresedett meg.

Miközben tovább nő a svéd evangélikus egyházban tevékenykedő női lelkészek száma (ez idő szerint az egyház mintegy 5300 lelkészéből több mint 1100 nő), és lám, már női püspök is van közöttük - nő az ellenállás a női lelkészekkel, a női papság elvével szemben. Az ellenállás nyitott sisakkal sorompóba álló képviselői, mintegy 1500 személy, közöttük két-háromszáz lelkész is, Svenska kyrkans fria synod (a svéd egyház szabad zsinata) elnevezés alatt táborba tömő-rültek, egyelőre még az egyházon belül, s meglepő eréllyel lépnek fel. Christina Odenberg püspökké választásának hírére például bejelentették, hogy férfi ellenpüspököt készülnék választani. Mi nem szólunk bele a svéd egyház "belügyeibe", de a magunk részéről furcsának és visszataszónak tartjuk, ha egy ember alkalmasságát a papságra nem lelkisége, szel-lemisége, felkészültsége, hivatástudata, igehirdetői képességei, hanem a szoknya- vagy nadrágviselete alapján ítélik meg.

Egyre több protestáns egyházban jelenik meg az egyház szociális szerepvállalásának igénye - úgy, ahogyan ezt a magyar katolikus püspöki kar tavalyi, lapunkban is kimerítően ismertetett körlevele markáns módon megfogalmazta. Jorma Faulaja finn evangélikus püspök a helsinki parlament aktuális ülészakát megnyitó istentiszteleten adott hangot ennek az igénynek. John Vikström, a finnországi svéd evangélikus egyház érseke pedig legutóbb a Löntagaren című finnországi svéd szakszervezeti lapnak adott interjújában fejtette ki, hogy

K E R E S Z T É N Y

a szociális kérdésekre meglehetősen érzéketlen "neoliberalista társadalomban" az egyháznak a gyengék, a sebezhető, a kiszolgáltatottak oldalán kell, illetve kellene állnia.

Februárban rovatunk röviden ismertette a Nagyvilág című budapesti világirodalmi folyóirat svéd számát. Most arról számolunk be, hogy ezt követően megjelent a folyóirat idei 1-2. összevont száma, amely Jávorszky Béla összeállításában és nagyrészt fordításában is a jelenkori finn és finnországi svéd irodalomba nyújt betekintést a magyar olvasóknak. Külön felhívjuk a figyelmet Veijo Meri, a mai finn próza "nagy öregje" A finn történelemről és földrajzról című írására, amely ragyogó példa arra, hogy kritikus és szelíden ironikus önszemlélet segítségével hogyan lehet "átvinni" a jövőbe az őszinte, senki ellen nem irányuló hazafiságot és nemzeti érzést. A folyóirat finn számát Sulyok Vince norvég költőket bemutató versfordításai teszik általánosabb értelemben is északivá.

"Rácz István, a Helsinkiben élő nyolcvankilenc éves fotóművész és műfordító alapítványt hozott létre azzal a céllal, hogy a finn és a skandináv irodalmat, kultúrát Magyarországon, illetve a határon túli magyar lakta területeken népszerűsítse, terjessze. A Polar Alapítvány terveit csütörtökön (február 27-ikén) ismertették a sajtó képviselőivel a budapesti finn követségen. A háromtagú kuratórium, Vargha Domokos író, Kertész Judit svéd, norvég és dán, valamint Pap Éva finn műfordító azt szeretné, ha az ezredfordulóig évente legalább négy-öt könyvet kiadnának, s emellett képzőművészeti kiállításokat, színházi esteket, hangversenyeket, irodalmi, történelmi, néprajzi témájú előadás-sorozatok, fordítói szemináriumokat, író-olvasó találkozókat szerveznének" - idézzük a Magyar Nemzet ez év február 28-iki számából. Miközben természetesen örülünk a hírnek és értékeljük Rácz István jó szándékát, nem tudjuk eltitkolni azt az érzésünket, hogy az akciót valakik furcsa módon kisajátították, s abból egyfelől fontos otthoni személyiségeket hagytak ki, másfelől a bizonyos - nem csekély - illetékességgel rendelkezők egész kategóriáját: az évek vagy évtizedek óta északon élő magyar értelmiségieket, köztük jeles művészet-történészeket, zeneszerzőket, írókat és műfordítókat.

A magyar zenei élet nagy vesztesége Durkó Zsolt (1935-1997) zeneszerző, Kossuth- és Erkel-díjas, érdemes művész halála. Munkásságának ismertetésére itt nem térhetünk ki, csak annyit jegyzünk meg, hogy alkotóként azok közé tartozott, akik vállalták, művelték és egyetemes értékévé tették a zenében a magyar sajátosságot (úgy is mondhatnánk: a magyar "zenei anyanyelvet") - mint Bartók Béla, mint Kodály Zoltán.

M Ű V E L Ő D É S

Műveiben ugyanakkor gyakran szólal meg egyetemes vallásos érzés és áhítat, s nemegy alkotását, például Mózes című operáját, Halotti beszéd című oratóriumát kimondottan bibliai témák és vallásos szövegek ihlették. Utolsó nagy műve a Jelenések könyve témájára és szövegrészleteire írt oratórium, amelynek bemutatóját már nem érte meg.

Ritka eseménnyel nyílt meg március 14-ikén a budapesti tavaszi fesztivál: az 1500-as évek elején élt, rejtélyes M. S. mester pompásan restaurált munkáinak kiállításával a Nemzeti Galériában. M. S. mesterről, a késő gótikus festészet európai színvonalú magyarországi képviselőjéről mindössze annyit tudunk, hogy ő alkotta 1506-ban a selmecebányai Mária-templom főoltárának képeit, amelyek ma külön-külön kincsei a Nemzeti Galériának, az esztergomi Keresztény Múzeumnak és a franciaországi Lille városi múzeumának. A képek M. S. aláírását a mai napig nem sikerült megfejteni, csak elméletek születtek arra vonatkozóan, hogy ki rejtőzhet mögötte: az adott időszakban valóban Selmecebányán élt, valóban festegető Sebestyén mester-e, azaz Magister Sebastianus (akinek azonban ismert, pontosan azonosított munkái egészen másak), egy másik ismeretlen, kortárs német rézmetsző-e, aki német földön keletkezett munkáit M. Z. betűkkel szignálta - vagy az-e az igazság, hogy az M. S. a manu sua latin kifejezés rövidítése, ami azt jelenti, hogy saját kezűleg, az adott összefüggésben pedig azt, hogy az így aláírt kép eredeti alkotás, nem másolat. Akárhogyan van is, az M. S. mester jelölés mára névvé, sőt fogalommá vált, a mögöttük rejlő személy munkái pedig a középkori Magyarországon virágzott művészet nagyszerű emlékei.

Miután a norvég Svein Tindberg "felfedezte" és színpadra vitte Márk evangéliumát, amint erről tavalyi februári számunkban beszámoltunk, akadt egy svéd színész is, aki svédül - az 1981-es új bibliafordítás nyelvén - mutatta be ugyanazt a drámai műnek, Jézus "monodrámájának" is felfogható újszövetségi könyvet. Roger Storm az uppsalai városi színházban kezdte meg Markusevangéliet címmel futó előadása sikersorozatát az év elején, majd Örebroban és Stockholmban folytatta (a fővárosban ünnepi alkalommal, március 28-ikán, nagypénteken lépett fel), s amint a Svenska kyrkans tidning riporterének nyilatkozta, sok nézőnek okozott meglepetést azzal, hogy a bibliai szöveg mennyire közvetlenül hozzájuk, mai emberekhez szól.

Az 1990-ben létrehozott Pro Renovanda Cultura Hungariae alapítvány kuratóriuma 1993-ban határozta el, hogy pályázatok támogatásán kívül évente díjakat is kioszt a magyar művelődés arra érdemes munkásai között. Örömmel

adjuk hírül, hogy az 1997-es kitüntetettek között van Kovács Bálint tudományos kutató, a Kádár-korszakban koncepciók perben meghurcolt, jelenleg nyugalmazott református lelkész is, akit a közművelődés kategóriájában jutalmaztak Kodály Zoltán-díjjal a népfőiskolai mozgalom szervezésében több évtizeden át végzett munkájáért. Ebből az alkalomból adott sajtónyilatkozatában Kovács Bálint hangsúlyozta a népfőiskolai gondolat skandináviai - közelebbről: dán - protestáns eredetét, de azt is, hogy a magyar viszonyok között a mozgalom éppúgy teret hódított a katolikusok, mint a protestánsok körében.

Közel harminc ország műemlékvédelemmel foglalkozó szakemberei találkoztak ez év márciusában Tusnádfürdön, romániai magyar kollégáik meghívására. Az immár hatodszor megrendezett, egyhetes tanácskozás témája ezúttal a szakrális építészet volt: a templomok, kápolnák, kolostorok, kegyhelyek stb. helyreállításának, konzerválásának szakmai és anyagi gondjai (amelyek Svédországban is napirenden vannak), valamint az a kérdés, hogy a hajdan egyházi célra épült objektumok közül azok, amelyeket az egyházak nem bírnak fenntartani, milyen szerepet tölthetnek be egy szekularizált, de hagyományait és ezekben gyökerező értékeit őrizni óhajtó társadalomban.

Tőkés László, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke azzal a javaslattal fordult a Romániai Magyar Demokrata Szövetséghez (amelynek tiszteletbeli elnöke), hogy keressen összeköttetést és teremtsen kapcsolatot a Dunától délre, a Balkán-félszigeten élő román népcsoportokkal, például a Macedónia és Görögország egyes vidékein élő macedorománokkal. A javaslat politikai értelme az, hogy a Romániában élő magyar kisebbség és a Románián kívül élő román kisebbségek természetes szövetségesek, illetve azok lehetnének, amit elősegíthet az is, hogy az előbbieket érték az utóbbiak nyelvét. Van azonban a javaslatnak egy erkölcsi vonatkozása is, amit így fogalmazhatnánk meg: példamutatás a jóvátételre. A román részről mindeddig elmaradt jóvátételre azért, hogy ezekkel a román nemzethez tartozó népcsoportokkal legalább ötven éve, a második világháború ideje óta hivatalosan nem törődnek, legszívesebben tudomást sem vennének róluk, mert létezésük nehezen vagy sehogy sem illeszthető be a dákoromán kontinuitás tabuként kezelt, valósággal államvallássá tett elméletébe.

A göteborgi egyetemi könyvtár iratainak huszonhatodik köteteként jelent meg Müller Mária svéd és magyar nyelvű, Ungersk skönlitteratur i svensk översättning 1980-1995, illetve Magyar szépirodalom svéd fordításban 1980-1995 című bibliográfiája. A Kertész Tamás közreműködésével készült, igen alaposnak tűnő áttekintés folytatása a szerző korábbi munkájának, amelyben a magyar irodalom 1980-ig svédre fordított műveit sorolta fel. A hasonló bibliográfiák kívánatos erénye a pontosság és a megbízhatóság. Az értékelés

- annak a felmérése, hogy milyen mértékben átgondolt és milyen mértékben esetleges a magyar irodalom svéd bemutatása - kritikusok, irodalomtörténészek, irodalompolitikusok dolga, és még ezután elvégzendő.

“Az első zsidó származású katolikus szent” - így kommentálta a világ számos hírügynöksége, hírlapja, rádió- és tévéadása azt a hírt, hogy II. János Pál pápa rendeletére szentté avatják Edith Stein (1891-1944) filozófust, az 1933-ban katolikus hitre tért lengyel-zsidó nőt, karmelita apácát, akit az auschwitz-i koncentrációs táborban nővérel együtt megöltek. Edith Steinről, Mészáros Mária róla készített filmje kapcsán (A hetedik szoba), lapunk 1995/5. számában már megemlékeztünk. Itt azt jegyezzük meg, hogy “az első zsidó származású keresztény szent” megfogalmazás csak úgy érvényes, ha valamilyen - számunkra ismeretlen - okból nem tekintjük zsidó származásúnak a kereszténység első szentjeit, Jézus közvetlen tanítványait, az apostolokat, élükön Szent Péterrel.

Emigráció és Magyarország címmel, Nyugati magyarok a változások éveiben 1985-1995 alcímmel jelent meg az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem gondozásában Borbándi Gyula második magy emigrációtörténeti összefoglalója. Az első, mint ismeretes, A magyar emigráció életrajza 1945-1985, amelyet ugyanaz a kiadó jelentetett meg 1985-ben. A két könyv két, sok tekintetben merőben más korszakban mutatja be a nyugati magyarságot, ennek szervezeteit, intézményeit, politikai és kulturális törekvéseit, s noha az 1985-ös korszakhatár némileg önkényes és “lefelé kerekített” (a valóságos korszakhatár érzésünk szerint 1989 volt), emlékszünk arra, hogy Borbándi Gyula jóval 1989 előtt Stockholmban járván már jelezte az új korszak bekövetkezését, azét, amelyben a politikai emigráció kibékül az óhazával, mert ott lassan felszámolódik a régi politikai rendszer. A két, számunkra igen fontos mű - természetesen főleg az utóbbi - adatainak és következtetésének elemzésére talán még visszatérünk, itt csupán jelezzük, hogy a második könyvben jóval terjedelmesebb szövegrészek foglalkoznak a svédországi magyarság életével, mint az elsőben, s ezekben egyházi közösségünk és lapunk is szóba kerül.

Kilencven éve, 1907. május 17-én született Szatmárnémetiben Dsida Jenő költő, a *Keleti Újság* és a *Pásztortűz* szerkesztője. Az erdélyi magyar irodalom korán elhunyt nagy reménysége volt, akinek verseit megkapó zeneiség, játékos, virtuóz formakezelés, meleg humanizmus, a szépség áhítata jellemezte. György Dénes (1887-1983) kolozsvári tanár, versmondó és szerkesztő 1956-ban, a költő születésének 50-ik évfordulójának közeledtén megkérte Dsida Aladárné Tóth Margitot, hogy írja meg fia betegségének és halálának hiteles történetét. 22 évvel később, 1978-ban György Dénes átadta a dokumentumot Kovács András szerkesztőnek, de a cenzúra miatt annak közlése elmaradt. További 18 év múltával, 1996-ban Kovács

András eljuttatta az írást lapunkhoz, hozzátéve: “Dsida katolikus volt, ám lapotokban, tudom, méltó helye van a Róla való megemlékezésnek.” Keletkezése után 41 évvel, első ízben kerül most közlésre a dokumentum, Dsida Jenő betegségének és halálának édesanyja által leírt hiteles története. Egyúttal közöljük a visszaemlékezésben említett egyik verset is, amelyet a kórházban diktált feleségének.

Dsida Jenő

AZRAEL ÁRNYÉKÁBAN

Fehér, haldokló koldusok.
Azrael szárnya megsuhog
s nyomába, mint a tinta, foly
ezer puha, meleg bagoly.

Síró, piciny, beteg hitem
eldédelgetem szelíden,
de amikor elszenderül,
úgy itt maradok egyedül.

Húsvétra készülnek talán,
csengő cseng barikák nyakán.
Itt süt, pirít, pofoz, gyaláz
a láz, a láz, a láz, a láz.

Reszketve sárgul a kezem.
Bibliára emlékezem.
Ecetet iszom, s untalan
lándzsa döfi át oldalam.

Ezüst harang. Folyik a könny.
Mögötte jön a hús közöny.
A szem sötét, semmit se lát.
Aludni ötszáz éven át.

Dsida Aladárné Tóth Margit írása fia, Dsida Jenő betegségéről és haláláról

Dsida Jenő betegségéről és haláláról magam írom meg a hiteles közlést. 1938. év január- és februárjában egymás után három ízben volt influenzás, de nem feküdt ki, hanem bejárt a szerkesztőségbe. Február 28-án volt Kolozsvárott a Mária Valéria bál. Arra okvetlen el akarta vinni feleségét, mert egy szép fekete tüll ruhát csináltatott neki és azt be akarta mutatni. Kérleltük, hogy ilyen influenzásan ne menjen bálba, mert annak nem lehet jó kimenetele. Azonban ennek ellenére elmentek. Ez szombati napon volt. Másnap, vasárnap nálunk voltak vacsorán és boldogan újságolta, milyen jól mulattak a bálon, jól kiizzadt ott és lám jól érzi magát, nem történt semmi baj. Hétfőn, kedden nem találkoztunk. Szerdán délután a feleségének öccse hozott egy kis kuszált írású cédulát, melyen ez állt: "Mamuskám betegen fekszem, lázas vagyok, tessék jönni és magával hozni Dr. Elfer professzor urat is". Pár pillanat múlva ez meg is történt, mert a tanár éppen a szomszédunkban lakott. Szívszorongva vártam a vizsgálatot, ami elég sokáig tartott. Mikor távozóban volt a tanár, aggódás ült arcán, rám nézett és a szívére mutatott. Mindjárt láttam, hogy nagy baj van. Talán egy hétig kezelte otthon a tanár, amikor kijelentette, hogy kórházba kell okvetlenül vinni. Akkor a legmodernebbül felszerelt és kiváló orvosokkal ellátott kórház a "Zsidó kórház" volt. A "Keleti újságnak" volt egy fenntartott ágya és oda szállítottuk, ahol május végéig feküdt. Kiváló orvosok mindent elkövettek, hogy meggyógyítsák, sőt még Londonból is hozattak gyógyszert számára repülővel, de belső szívburok gennyesedést kapott és erre a betegségre nem volt még ebben az időben gyógyszer.

Betegsége valami szörnyű volt. Én majdnem három hónapot éjjel-nappal mellette töltöttem. Felesége is sokat mellette volt, ha nagyon rosszul volt, akkor éjjel is. Először mindig rázta a hideg, akkor egészen meg volt kékülve. Gyorsan tettük rá a villanyburát. Egy idő múlva jött a láz, 40°-os, utána követte a hatalmas izzadás, úgyhogy egy éjjel 8-10-12-szer kellett inget cserélni. Alig múlt el egy ilyen folyamat, újra kezdődött. Bámulatos türelemmel viselte, szegénykém ezt a nagy szenvedést, soha egy panasz szava nem volt. Majdnem mindennap megáldozott, Fortunát Ferences atya járt hozzá. A harmadik hó utolsó napjaiban kérte az utolsó kenetet. Teljes tudatában volt annak, hogy meg fog halni. Feleségének diktált még néhány verset: "Azrael árménykában", "Az utolsó Miatyánk", de már ez hiányos volt.

Nem igen érdekelte semmi, se levél, se üzenet. György Dénes tanár, aki valósággal fiaként bánt vele, amikor Kolozsvárott - vizsgázni volt - megbetegedett. Szobát vett ki a szállodában, orvost hívott, ápolta. Ettől kezdve benső rokoni érzés fűzte őket össze. Ez az egyetlen volt - mikor levelét Mária leánya behozta - amire felfigyelt, háromszor is elolvastatta, később még többször is. Így maradt Ő reánk, Jenőnk, nagyon szeretett, áldottlelkű, erdélyi testvérünk.

Május végén hazaszállítottuk, megadva minden lehető kényelmet neki. Boldog volt és kijelentette, hogy Ő itthon meg fog gyógyulni. Úgy nézett ki a helyzet, hogy tényleg javul. Elfer professzor naponta jött és Pünkösöd első napján, amikor jóízűen megebédelt, beszélgetett. Utána kikísértem az orvost, aki azt mondta "Még meggyógyulhat ez a gyermek" - elvégre csoda történhet. Reménykedtünk. Aznap Bálint József, országgyűlési képviselő áldoztatta meg utoljára. Egész nap élénk volt, csak estére, amikor a rózsafüzért szoktuk együtt imádkozni, arra kért, hogy most csak én mondjam hangosan, Ő csak figyeljen, mert fáradt. Hozzá is kezdtem, a mellette lévő heverőn, de alig múlt el egy pillanat, egy artikulálatlan hangot hallatott és mire hozzáléptem, már beszélni sem tudott. A szemeit lehunyta, csak ritkán nézett fel. Így telt el az éjszaka és a másnap. Öccse Brassóban volt a társulattal. Az egyik orvos szólt, hogy hívjuk azonnal haza, mert ahányszor az ajtó nyílik, felnéz, és mikor látja, hogy nem öccse - Ő, ki nagyon hasonlított öccsére - csalódottan néz mindig és lehunyja szemét. Június 7-én este 1/4 9 h-kor érkezett be a brassói vonat, 1/2 9 h-kor lépett ágyához öccse és a fülébe mondta: "Pityukám itt vagyok" és megcsókolta, miközben egy mély hangos sóhajtást hallatott és megszűnt élni. Halálos ágyánál ott álltak: Márton Áron püspök, a Piarista rendfőnök, a Ferences házfőnök, a rendfőnök, a színigazgató és még sokan.

A telefon a szerkesztőségtől 5 percenként szólt, hogy felvegyék a tényállást, csak az Ő utolsó mély sóhajtásával hallgatott el, hogy az íróasztalát feketével vonják be, virággal díszítve, hogy megírják és szerte röptessék a szomorú hírt - Dsida Jenő meghalt.

Mikor sírva borultam Drága Gyermekemre, a Ferences házfőnök így vigasztalt: Jenőt nem szabad siratni, én voltam a gyóntatója, Ő úgy halt meg, mint egy szent és ha mostantól jobbra fordul helyzetük, Neki köszönjük.

Ennél nagyobb vigasztalás nem jöhet egy szomorú szülő és édesanya számára.

Én ezt hitelesen leírtam az utókor számára, aki nem találja jónak ma, kivonatosan megvan a leírásban. De a valódi csak az lehet, amit édesanya átélt és ami beleidegződött szívébe, lelkébe és az ott él élénken, hűen, haláláig.

50

éve jöttek

1947-ben államközi szerződés útján sokszáz magyar földműves család érkezett Svédországba. Egy évvel később, a magyarországi kommunista hatalomátvétel után többségük menedékjogot kért - és itt maradt. Közülük sokan már elhaltak, s akik még vannak, többnyire elszigetelten, egymásról keveset tudva élnek szerte az országban. Folytatva a negyven évvel ezelőtt jött "ötvenhatosokról" szóló írások sorát, lapunkban most a "negyvenhetesekekről" szólunk, helyet adva visszaemlékezéseiknek, korabeli fényképeknek, az egykori menekültekkel készült beszélgetéseknek. Várjuk jelentkezésüket!

Lakatos Miklós

"Ez a szegény társaság!"

Július közepe táján templom után a kisbíró dobolás útján kihirdette a falunkban, hogy Svédországba jelentkezni lehet mezőgazdasági munkára. Ekkor én a párommal új házasság voltunk, a szüleinknél laktunk, munka nélkül - az egész ország romokban. Bementünk a község házára, jelentkezünk. Ott a földmunkások szakszervezetének elnöke írt össze. Nem igen sokan bátorkodtak feliratkozni, mert olyan rossz hírek járták az országot, hogy Oroszországban fogunk kikötni. A háború után nem sok idő telt el, és hallottunk esetekről, hogy civil népséget szedtek össze az oroszok és vittek ki, mert hiányzott nekik a létszám a fogolytáborokból.

Szeptember elejéig semmit sem hallottunk, majdnem feledésbe is ment a dolog, míg aztán értesítettek, hogy a kiutazással kapcsolatban kéne csinálni valamit. Orvosi vizsgán mentünk keresztül, majd utána erkölcsi igazolást kellett a rendőrségtől kérni, születési és házassági anyakönyvi kivonatokat szerezni. Nem volt korhatár megállapítva, de voltak kikötések: magányos nő nem jöhetett, férfiak igen. Új házasság voltam, de asszony nélkül akartam jönni, mert megmondták, hogy a nőknek nem biztosítanak munkát, ellenben muszáj volt őt is hoznom. Azt már csak itt tudtuk meg, hogy a svédek azzal számoltak, hogy aki kijön, az már itt is marad.

Az államközi szerződésnek a részleteit már csak Svédországban tudtuk meg, hogy például kapunk egyrendbeli munkaruhát és egyrendbeli ünneplőruhát, de abba mindent beleértve, a zoknitól a kalapig, alsó-felső, ugyanúgy a nőszemélyek is. Otthonról semmit nem lehetett elhozni, csak a rajtunk levő ruhát és három napi élelmet szatyorban vagy tarisnyában. Azt már közölték velünk, hogy útközben étkeztetnek bennünket és a szállást is rendezik. Valamivel később, szeptember közepén a svédekkel is találkoztunk, amikor a vizsgálatokat megcsináltuk és a papírok is be voltak szerelve. Tolmácson keresztül néhány kérdést tettek fel nekünk és lefényképeztek, - köfal mellett mindenkiről csináltak fényképet. Minket Felsőmagyarországról, Gyöngyös és Miskolc környékéről toboroztak, de voltak a Hajdúságból, Nyírségből többen, Mezőkövesdről s a Tisza környékéről. Az egész országból lehettünk vagy ezerötvenen.

Több transzporttal bonyolították le a kihozatalt. Én a második szállítmánnyal indultam el Magyarországról 1947. október 8-án. A fogolytáboráról hírhedt Recsk vasútállomásán két személykocsiba pakkoltak be bennünket: körülbelül hetven-nyolcvan személyt, de lehet, hogy százat. Mindenkinek volt természetesen ülőhelye - amikor este lett, akkor matracokat és pokrócokat adtak. Úgy csoportosítottak, hogy ne zavarjuk egymást: a házasságokat külön, a gyerekeket külön - mert volt, aki két-három gyereket is hozott hazulról.

Budapesten fertőtlenítettek minket: ki kellett az inget meg nadrágot

gombolni, és porzóval befújtak, mert hiszen háború után voltunk, amikor az egész Magyarország eltetvesedett az oroszoktól. Prágában és Varsóban ebédet kaptunk, majd Gdiniában szálltunk hajóra. Nagy élmény volt, hogy a vonat bement a hajóba, éjjel nem is igen aludtam, sétáltam a fedélzeten.

Ez a szegény társaság! Amikor jöttünk: orosz, német vagy magyar katonaköpenyekből átalakított mellényekbe voltunk felöltözve, - az egyiknek levesesapka, a másiknak katonasapka. Ilyen szegények, a kétségbeesésig szármalmas csoport voltunk, amikor megérkeztünk Trelleborgba.

Buszok vártak bennünket, azokkal jöttünk Landskronába, ahol egy régi erődítményben, a Citadellában szállásoltak el. A felső emeleten helyezték el a férfiakat, akik egyedül voltak, a középső emeleten a házasságokat, alul pedig a gyerekes családok laktak. A területet nem hagyhattuk el, az étkezés csengetésre ment. Tolmácsaink fiatal zsidó lányok voltak, akiket a koncentrációs táborból hoztak ki a svédek, s azóta már megtanulták a nyelvet.

A második napon ruhaosztásra szólítottak, név szerint. Valami fölemelő látvány volt a mosolygós arcokat látni - az ölünkben alig bírtuk kihozni a ruhákat, annyi mindent kaptunk.

Akkoriban Svédországban nagy munkaerőhiány volt a mezőgazdaságban, mert a háború idején mindenkit bevittek az iparba. Ezért importáltak munkaerőt, és így kerültünk mi is ide. Hogy hol kellettünk és hogy hogyan szervezték meg a svédek a szétosztásunkat, azt nem tudom. Amikor a harmadik napon közölték, hogy Örebro környékére egy mintagazdaságba négyöt magyar munkás kell, rögtön megbeszéltük a dolgot, hogy kik menjünk.

Egy egész napot utaztunk vonattal Hallsbergig, ott várt bennünket egy leponyvázott teherautó. Két pad volt beszerelve, azon ültünk. Útközben megállottunk, megkávéztattak - kézzel beszélgettünk, mert a tolmácsunk itt már nem volt velünk.

Megérkeztünk a gazdaságba. Ott senkivel a világon nem tudtunk értekezni, csak kézjelekkel. Előbb egy teljesen üres szobába vezettek, amelyben csak két kartondoboz volt: az egyik tele élelmiszerekkel, de volt benne súroló-

(Folytatás a 18. oldalon)

KÖZELKÉP

HIT, HIVATÁS, SZOLGÁLAT

Beszélgetés Bély Zoltánnal

- Öröm és megtiszteltetés számunkra, hogy részt veszel egyházi közösségünk munkájában: svédországi magyar protestáns gyülekezeteink tiszteletbeli országos felügyelője vagy. Többször hallottunk imát mondani az Egyháztanács ülései előtt vagy után, s ezek az imák mindig mély és komoly hitedről tanúskodtak. Újabb keletű-e hited és keresztény elkötelezettséged vagy régebből hozod magaddal?

- Nagyon-nagyon régről hozom magammal: a gyermekkoromból. Sőt még régebből. Egyik dédapám református lelkész volt. Szüleim a kolozsvári Református Kollégiumban és testvérintézményében, a leánygimnáziumban érettségiztek, amelyek komoly felkészültség mellett szilárd keresztény világnézetet is adtak diákjaiknak. Én magam - miután szüleim Trianon után távozni kényszerültek Erdélyből - a keszthelyi premontrei gimnáziumban tanultam nyolc éven át, ott is laktam a bentlakásban, egyedül én voltam "kisebbségi" protestáns a több száz katolikus diák között, de soha nem éreztem elnyomottnak magam. Erkölcsei tartást és mély hazaszeretetet tanultam fehér reverendás paptanáraitól. De a nevelésen túl hívó emberré tett a tapasztalat is: egész életemben éreztem az isteni gondviselést, a háborúban, Budapest ostromakor, az orosz fogságban, a kommunista rendszer börtöneiben éppúgy, mint aztán külföldre távozásom, jobban mondva menekülésem után.

- Több évtizedes emigrációs múlt áll mögötted, s ezekben az évtizedekben nemcsak az egyházi, hanem a világi magyar munkában is részt vettél, egyfelől a svéd társadalomba való harmonikus beilleszkedést, másfelől a megmaradást szolgálva. Mi az, amit közösségeink sikereként, eredményeként, s mi az, amit esetleg ezek kudarcaként éltél meg?

- Édesanyám utolsó hozzám írt levelében, miután idős korában két évet töltött a Kádár-rendszer börtöneiben mint politikai elítélt, küldött egy nemzeti színű szalagot ezzel a felirattal: "Hazádnak rendületlenül légy híve óh magyar". És hozzá két sor írást: "Zolikám, ott Svédországban se feledd soha, hogy te magyar vagy, erdélyi származású magyar." Ez a tudat és az, hogy svéd feleségem, Siv - akivel 1962 óta osztom meg az életet - és az ő kiterjedt családja elfogadta, sőt megbecsülte magyarságomat, hozzásegített ahhoz, hogy valóban harmonikusan tudtam beilleszkedni a svéd társada-

Dr. Bély Zoltán,
gyülekezeteink tiszteletbeli
országos felügyelője

lomba. Meg talán az orvosi hivatás is, az az elv, hogy soha nem szabad különbséget tenni nyelvi vagy etnikai alapon beteg és beteg között.

Tapasztalatom magyar közösségeinkben: sok öröndetes eredmény, amelyek közül szerintem legfontosabb fiataljaink nevelése keresztény erkölcsre (csak az utóbbi években és csak protestáns gyülekezeteinkben kb. félszáz magyar fiatal konfirmációja) és magyarságtudatra, amiben mostanában a SOMIT-táborok járnak az élen. Hogy vannak közöttünk néhányan, szerencsére nagyon kevesen, akik egyéni érdekből vagy érvényesülési vágyból akarják kisajátítani maguknak a magyarságot, az - hála Istennek - jelentéktelen a nagy többség és főleg a fiatalok elkötelezettségével szemben.

- "Cselekedeteikről ismeritek meg őket", mondja Krisztus követőiről a Szentírás. Téged valószínűleg arról lehet leginkább megismerni, amit évek óta mint egyszemélyes szeretetszolgálatot végzel, s amiről alig adsz hírt, mert nem akarsz kérkedni vele. Ez külön erkölcsi értéket ad annak, amit teszel. Most mégis arra kérlek, foglald össze számunkra, miben áll említett szeretetszolgálatod, hogyan kezdődött és hogyan folytatódik.

- Éppen azért, mert tényleg nem szeretek magamról beszélni, még kevésbé kérkedni, engedd meg, hogy kérdésedre vonatkozóan idézzem Borbándi Gyula nemrég megjelent, a magyar emigráció utóbbi tíz évéről szóló könyvét (Emigráció és Magyarország 1985-1995), amelyben rólunk, svédországiakról is szó van. Eleven közösségi élet folyik a Göteborgban lakó magyarok körében is, írja Borbándi, majd így folytatja: a kulturális feladatokhoz a kilencvenes évektől kezdve Bély Zoltán elnöklete alatt kiterjedt szociális és segélyező tevékenység járult. 1990 tavasza óta sikerült a jönköpingi svéd missziós egyház segítőkészségét egy délmagyarországi menekülttábor és néhány erdélyi magyar intézmény támogatására irányítani, s így többek között egy árvaház épületét és teljes felszerelését újították fel a háromszéki Oltszemen, Illyefalván pedig egy gyermekfalú felépítését segítették. Bély Zoltán és svéd partnerei a mondott segélyeken kívül tetemes mennyiségű felszerelést, használati cikket és élelmiszert vittek kórházaknak, iskoláknak, gyermekotthonoknak. Bély az eddigi akciók során tizennégyszer járt Erdélyben és háromszor Baranyában ezekkel a szállítmányokkal.

Eddig Borbándi. De ez, mint látod, nem "egyszemélyes szeretetszolgálat", és igazságtalan volnék, ha nem emliteném külön feleségem, Siv odaadó és fáradságos munkáját, vagy azt, hogy hat ízben követte ő is a szállítmányokat. Egy másik akcióban, amelynek során magyar nyelvű gyermekbibliát és bibliai történeteket nyomattunk Debrecenben a székelyföldi

árvaházak és iskolák számára, a jönköpingi Szurkos házaspáré az érdem... S hogy hogyan folytatódik? Talán elég, ha annyit mondom, hogy épp most, május végén indul egy újabb szállítmányunk Oltszemre, aztán a csíkszentmártoni gyermek-kórhórház szeptemberi felavatására kezdünk készülni.

- Személyedben harmonikusan van együtt a svéd állampolgár, a magyarországi emigráns, a kisebbségi sorban élő magyarokért felelősséget érző, rájuk megkülönböztetett szeretettel tekintő ember. Mivel magyarázod, hogy ez nem mindenkinben van így? Hogy némelyek az önazonosság minden kis különbségét oknak tartják a kirekesztésre, a másiktól való elhatárolódásra?

- Nem tudom magyarázni, mert egyszerűen nem értem, s csak az nyugtat meg, hogy ilyen honfitársunk szerencsére igen kevés van. De annyit azért mondhatok, hogy az effajta elhatárolódás a legnagyobb hiba, sőt bűn, amit egy magyar közösségben elkövethetnek. Hiszen mindannyiunkat összefűz és eggyé tesz anyanyelvünk, ezerszáz éves történelmünk, legalább ugyanannyi éves kultúránk öröksége, nem is szólva közös sorsunkról. A negyvenhetes emigráns, az ötvenhatos menekült, a hetvenes években "kitántorgott" anyaországi, a nyolcvanas években a szekusok markából kiszökött erdélyi, a kilencvenes években az örült délszláv testvérháború elől elfutott délvidéki mind magyar, és úgy gondolom, önazonosságuknak mégiscsak ez a legfőbb, a legfontosabb összetevője.

- Visszatérve hitedre, hadd kérdezzem meg: orvos voltod, természettudományos képzettséged befolyásolta-e valami-

képpen a hitedet? Gyengítette-e vagy erősítette? S mit tapasztaltál kollégáid körében: hogyan viszonyulnak a hithez, a valláshoz azok, akik nap mint nap "a halál árnyékában", de legalábbis az emberi nyomorúság mély bugyraiban járnak?

- Orvos voltam és képzettségem csak erősítette hitemet. Erősítette és elmélyítette. De az alapvetést nem ez adta, hanem neveltetésem, ahogy már említettem, az, hogy egész, változásokkal tele, sokszor nagyon nehéz életem folyamán állandóan éreztem az isteni gondviselést, amely megtartott. Orvos egyébként nem egészen saját elhatározásomból lettem: a hivatást szinte az anyatejjel szívtam magamba, mert édesanyám - a kolozsvári, majd budapesti egyetem elvégzése után - gyermekgyógyász lett, s az ő szelleme, az ő példája irányította pályaválasztásomat. Kollégáim viszonya a hithez, a valláshoz? Erre a kérdésre nem tartom magam illetékesnek válaszolni, nincs hozzá elegendő támpontom. De úgy gondolom, hogy a jó orvos nélkülözhetetlen tulajdonsága az empátia, a beteggel való együttérzés képessége és készsége, s ez, ha nem mindig fejeződik is ki vallásos formában, valamilyen módon rokona a krisztusi szeretetnek. Ne felejtsük el, hogy Krisztus is gyógyított, és eredményesebben, mint mi orvosok, talán épp azért, mert benne mérhetetlenül több volt az empátia.

- Köszönöm a beszélgetést. Engedd meg, hogy végül nyilvánosságra hozzam: hetvenedik évemet töltöttem be május közepén. Ebből az alkalomból egész egyházi közösségünk nevében köszöntelek, s kérem Isten gazdag áldását életedre és további munkádra.

(Kérdezett: Veress Zoltán)

(Folytatás a 16. oldalról)

rongy, sőt valami kenőcs is, amiről azt hittem, hogy baracklekvár s megkóstoltam. Padlómosószer volt. Egy másik dobozban edényeket találtunk, kést-villát, öntvény palacsintasütőt - természetesen minden használt volt. Aztán megmutogatták, mi hol van. A másik szobában volt két katonai vaságy, matraccal ellátva, kaptunk négy darab szék, konyhaasztalt és egy festetlen szekrényt, összesen hatszáz koronára valót. Valami pénzzel is elláttak a megélhetéshez. Természetesen ezeket mind levonták a fizetésünkből, két éven belül kellett visszafizessük. Hogy mennyit jelentett ez? Akkoriban a svéd korona nagyon sokat ért. Akinek tíz koronája volt, annyit vásárolhatott, hogy két szatyorba sem tudta bepakkolni. Az órabérünk 1 korona 62 öre volt.

Vásárolni nem kellett bemenjünk a városba, mert az messze volt hozzánk. Hetenként jött ki a tanyára a húsos autó. Kinyitotta a hátulját, lépcső-

kön mentünk fel, ott kiválogatták a húsokat a feleségeink, persze csak mutogatással. A második napon jött a halasautó, és még egy harmadik autó, ami a sört és az üdítőket hozta. Zöldségért biciklin a faluba jártunk, a vegyesboltba, ahol csizmát, mosóteknőt, mindent együtt árultak. Itt elmutogattuk, lerajzoltuk, ami nekünk kell, vagy az üzletes megengedte, hogy a pult mögül szedjük össze a dolgokat. De például ecetet és savanyúságot nagyon sokáig nem használtunk, mert nem tudtuk hogyan kell kérni, s azt nem lehetett lerajzolni.

A munkát, azt is kézzel mutogatva adták ki. Istállóba kerültünk, ahol állatokat kellett gondozni, a fejést is el kellett intézni. Itt ugyan már mindenütt gépi fejés ment, de a mintagazdaságban a minőség növeléséért a gépi fejés után kézzel is ki kellett fejni az utolsó, legzsírosabb cseppeket. A probléma csak az volt, hogy én soha az életben addig nem fejtem, mert nekünk otthon csak egy tehenünk volt,

s a fejést mindig az anyám végezte. Egy hét múlva a kezem szára olyanra dagadt, mint az elefánt lába. Ez az izomlástól volt, de egy-két heti szörnyű fájdalom után hozzászoktam.

A többiekről, hogy Landskronán hány napig vesztegeltek, s hogy hova szórták szét őket, nem tudunk semmit. Aztán a magyar követségről kaptunk egy újságot - a Svédországi Magyar Szót, amelyet Gyallai Papp Zsigmond szerkesztett -, amiben felszólítottak, hogy közöljük abban a címünket, hogy így egymásra találjunk. Eltelt egy fél-év, talán egy egész esztendő is, amikor megtudtuk nagyjából, hogy ki hol van. Valamikor karácsony körül eljött hozzánk Örebróból egy holland katolikus pap, aki a gazdasági intéző irodájában nekünk misét mondott és áldoztatott. Aztán a Gyallai újságjából értesültünk, hogy van egy magyar pap, Gáspár Pál. Ő is megkapta a címeinket és felkérés bennünket. És volt egy Kóts Lajos nevű pap is, aki a protestáns híveket látogatta.

Amikor kijöttünk, a stockholmi magyar követ a nagy szociáldemokrata, Böhm Vilmos volt, aki a háború után került ki ide. Ő volt az, aki javasolta a svédeknek, hogy magyar munkásokat hozzanak a mezőgazdaságba. A magyarországi kommunista hatalomátvétel után Böhm Vilmos az egész követséggel együtt lelépett, mert nem értettek egyet az új rendszerrel. Az új követség aztán olyan propagandát indított, hogy itt nagy munkanélküliség és rossz világ lesz. Sőt, Magyarországon kiképeztek két brigádot, amelyeknek az volt a feladata, hogy visszahódítsanak bennünket. Végiglátogatták a tanyákat különböző nagy ajánlatokkal, hogy Magyarországon milyen lehetőségek vannak: hogy lehetünk katonatisztek, irodákban vagy miniszteri hivatalokban is elhelyezhetnek minket.

Lehattunk négy-öt magyar, akik nagy aggodalommal felutaztunk Stockholmba, hogy felkeressük Böhm Vilmost és Gyallai Papp Zsigmondot azzal, hogy mi nem akarunk hazamenni, s nem-e tudnának nekünk valami tanácsot adni. Gyallai elvitt a földmunkások szakszervezetéhez, ahol jó biztatást kaptunk: nyugalom, dolgozzunk csak szépen, ahogy eddig, a svédnek nem utasítanak ki. Ha pedig a magyarok nem hosszabbítják meg az útleveleinket, amikor a szerződés lejár, kérhetünk menedékjogot. Aztán a Böhm Vilmos villájába mentünk. Emlékszem, a verandán ültünk szép napsütésben, ott beszélgettünk. Ő is elmondta a politikai nézetét a hazai helyzetről, aztán mi is a mi fájdalmainkat. Megnyugodva tértünk vissza a tanyára. Az agitátorok sikerrel jártak: körülbelül az egyharmadunk visszatért Magyarországra. Ezek közül kettőről is tudok, aki öngyilkos lett, sokan pedig munkát addig nem kaptak, amíg el nem adták, amit innen vittek. Volt, aki a rendszer mellé állt, s mint aki egy kapitalista országban már tapasztalatot szerzett, tanácsadó lett vagy tévész-elnök.

A legtöbb menedékjogot kérünk, itt maradtunk. Híreket csak levélben kaptunk otthonról, s a levelek közül egy-kettő elveszett. Egyszer azzal keresték fel otthon az apámat, hogy a leveleket, amiket nekem ír, ezentúl adja oda a párttitkárnak, majd az továbbítja az itteni követségre, s azok nekem. Apám nem adta oda nekik a leve-

leket. Ez már a Rákosi-éra volt. Utána jött Kádár. Az ember sírva fakad, ha rágondol, hogy Magyarországnak milyen vezetői voltak.

Én közben az első tanyáról elkerültem Sörmlandba, Sparreholm környékére, ahol egy grófi birtokon dolgoztam három évig, majd Nyköping környékére egy másik birtokra, aztán ismét egy újabbra. Megúntam a fejest, a sok guggolást. Ebben az időben volt Eskilstunában egy balti menekült, Kazimir Vilnis nevű lett pap, aki nagyon jól össze tudott szedni bennünket - saját autójával hordott minket a szentmisére. Az ő révén kerültem Eskilstunába, az iparba. Segített lakást is szerezni. Közben a feleségem is az iparba, majd egy kórházhoz került, félidőben dolgozott. Aztán hatvan éves koromban a gyárat, ahol dolgoztam, bezárták, s amikor újraindították, engem már nem vettek vissza. Idő előtti nyugdíjba kellett mennem. Az évek eljártak felettünk.

Amennyire tudom, azok, akik velünk egyszerre jöttek ki, idővel mind iparba kerültek. Néhányan vállalkozók lettek, karriert csináltak. Akik egyedül jöttek ki, itt házasodtak, sokan svéd lányt vettek feleségül. A gyermekeiket már svéd pap keresztelte meg. Nekünk egy fiunk született itt. Megtanítottam magyarul. Felesége finn anyától, dán apától van. Az unokák még ki tudják mondani, hogy: nagypapa szeretlek, és még elnótázzák, hogy boci-boci tarka, de az értelmét már nem tudják.

Tizenhat év után, 1963-ban mehettem először haza Magyarországra, s utána, amíg a szüleim éltek, minden évben meglátogattam őket. Most, amikor már hazaköltözhetnék, hova, s mire költözzek haza? Ötven év alatt három generáció született meg. Én egyet se ismerek közülük. Az én korombeliek otthon szinte mind elmentek. Ötven év alatt itt is sokan elhaltak közülünk. Egy részüknek tudjuk sírja helyét.

A svédekkel egy bajom van: hogy nincs velük bajom. Közülük csak ketten járnak hozzánk: a kéményseprő és a házmester - becsengetnek hivatalból. A svédnek békén hagynak. Zárkózott természetűek, szégyenlősek, szűkbeszédűek, nehezen barátkoznak. Ülünk egymás mellett a buszban és a várótermekben. Ülünk halotti csendben.

(Lejegyezte: Molnár-Veress Pál)

új
Kéve

ISSN 1400-8998

A Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezetek lapja – Az Északon élő magyarok ökumenikus fóruma
(Ungerska Protestantiska Samfundets tidning – Ungrarnas ekumeniska forum i Norden)

Megjelenik kéthavonta – évi 6 szám
(Utkommer varannan månad – 6 nr per år)

Årgång V. évfolyam
Nummer 2-3. szám
April-juni 1997 április-június

Felelős kiadó (Ansvarig utgivare)

Veress Zoltán

Szerkesztők (Redaktörer)

Molnár-Veress Pál
Szentkirályi Csaga, Sántha Ferenc,
Layout:
Molnár-Veress Mária Magdaléna

Szerkesztőség (Redaktion)
Vintrosagatan 17/1,
S-124 73 Bandhagen (Stockholm)
Telefon/Fax: +46 – (0)8 – 86 36 39

Nyomda (Tryckeri)
Ekonomi-Print AB
113 23 Stockholm – Dalagatan 31
Telefon/Fax: +46-(0)8-33 29 90 /33 47 62

Felelős vezető (Chef)
Alexander Jenssen

Példányszám (Upplaga)
2000

Gyülekezeti tagjaink a lapot térítésmentesen kapják. (Församlingsmedlemmar får tidningen gratis.)

Adományt a lapkiadás céljára köszönettel fogadunk az alábbi számlaszámra (Gåvor till utgivning emottages med tacksamhet på följande postgironummer)

Ungerska Protestantiska Samfundet

Postgiro 602047-3

Norvégiai terjesztőnk:
HORVÁTI GYÖRGY
N-1353 BAERUMS VERK
Nedre Toppenhaug 9
Tel +47-67 56 21 05

Finnországi terjesztőnk:
LUKÁCSFY KRISTÓF
FIN-00430 HELSINKI
Perhekunnantie 26 I 62
Tel +358-(0)9-53 73 14

Észtországi terjesztőnk:
TALUR KATALIN
EE-0035 TALLINN
Järveotsa tee 41-21
Tel +37-(0)2-659 03 32

A Kárpát-medence országaiiban terjesztőnk:
KÁSZONI K. JÓZSEF
H-1092 BUDAPEST
Högyes Endre utca 3, III. em. 4.
Tel +36-(06)1-217 61 71

Dsida Jenő

TEMLOMABLAK

Kik csak az uccán
járnak-kelnek,
szépséget rajta
nem igen lelnek,
kíváncsi szemmel
rá nem tapadnak:
csak egy karika,
szürke karika,
ólomkarika,
vén templomablak.

...
De ki belép
a tág, iromba,
boltozatos,
hűvös templomba
s belülről pillant
ablakára,
megdöbben áll,
megkövülten áll: -
Nézz a csodára! -

Színek zengése!
Fények zúgása!
Mártír mosolya!
Szűz vallomása!
Kék, ami békül,
piros, mi lázad!
Magasba ragad,
a mennybe ragad
lángtűnemény
és tűzkáprázat!

Ó, titkok titka:
a földön ittlent
belülről nézzen
mindenki mindent,
szemet és szívet
és harcit és békét! -
Áldja meg az Úr,
áldja meg az Úr
a belülről látók
fényességét!

*Boldva. Az 1175 körül épített egykori bencés, ma református templom szentélye.
(A Református templomok Magyarországon c. könyvből.)*